

ILKIVALTAA JA EPÄTOIVOA

Suomen koulu-uhkausten tyypillisiä piirteitä

Hanna-Kaisa Hämäläinen

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2014

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä □ – Författare – Author Hanna-Kaisa Hämäläinen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title ILKIVALTAA JA EPÄTOIVOA – Suomen koulu-uhkausten tyypillisiä piirteitä			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Marraskuu 2014	
		Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 76	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Työssäni tarkastelen Suomessa kouluampumisten jälkeen yleistyneitä koulu-uhkauksia ja tutkin, liittyykö niihin samanlaisia piirteitä kuin toteutuneisiin kouluampumistapauksiin. Tähänastisen kansainvälisen sosiaalitieteellisen tutkimuksen valossa tiedetään, että kouluampujat ovat yleensä miespuolisia ja teini-ikäisiä tai nuoria aikuisia. Iskut sijoittuvat usein maaseutumaisille tai lähiömäisille paikkakunnille, eivät suurkaupunkeihin. Tekijät ovat saaneet haltuunsa aseensa ja joillakin heistä on ollut diagnosoituja mielenterveysongelmia. He ovat useimmiten tulleet kiusatuiksi tai muuten syrjäytyneet koulu-yhteisöstään. Ulossuljetuksi tuleminen omasta koulu-yhteisöstä voi aiheuttaa yksilössä häpeää ja katkeruutta, mikä saattaa pitkittyessään purkautua aggressiivisena iskuna toisia ihmisiä kohtaan. Ostrakistiset, ulossulkevat rakenteet ovat usein läsnä etenkin pienten paikkakuntien kouluissa, jossa ihmisten sosiaaliset verkot ovat tiiviit ja kaikki tuntevat toisensa. Ostrakismin kokemus tällaisessa yhteisössä voi olla intensiivisempi kuin suurissa, moniulotteisemmissa yhteisöissä. Tämä saattaa lopulta johtaa niin sanottuun häpeäraivon purkaukseen muita kohtaan. Työssäni tutkin, missä määrin koulu-uhkauksissa ilmenee kouluampumisille tyypillisiä piirteitä, ja liittyykö uhkauksiin ostrakistisista rakenteista juontuvaa turhautumista ja häpeäraivoa omaa koulu-yhteisöä kohtaan.</p> <p>Aineistoni on poliisin tutkintailmoitukset ja esitutkintapöytäkirjat koulu-uhkauksista 27 kuukauden ajalta vuodesta 2010 alkaen. Asiakirjojen vertailussa hyödynnän Charles Raginin kvalitatiivisen vertailevan analyysin keinoja (Qualitative Comparative Analysis, QCA). Muodostan aineistosta löydettävistä tapausten ominaisuuksista dikotomisista muuttujista. Kun aineisto koodataan muuttujien mukaan, kokonaiskuva tapausten tyypillisistä piirteistä ja piirteiden yleisyydestä tarkentuu. Tutkin ensin kaikkia tapauksia niiden saamien muuttujien arvojen perusteella ja esitän aineiston jakautumisen muuttujien arvojen mukaan. Sen jälkeen syvennyn tapausten kvalitatiiviseen sisältöön ja luokittelen uhkaustapauksia pienempiin ryhmiin sen mukaan, miltä ne toistuvan tarkastelun ja ymmärtävän luentatavan perusteella näyttävät. QCA ja ymmärtävä luenta täydentävät toisiaan heterogeenisen aineistoni tutkimisessa.</p> <p>Koko aineistoni ei näytä jakavan kouluampumisille tyypillisiä piirteitä, mutta aineistoni vakavimmille tapauksille ja kouluampumisille yhteistä on usein tekijän sukupuoli, ikä, ongelmat sosiaalisessa elämässä sekä alueellinen sijoittuminen maaseutumaiselle tai pikkukaupunkimaiselle paikkakunnalle. Toteutuneista kouluampumisista uhkaukset poikkeavat siinä, että myös naispuoliset henkilöt tekevät koulu-uhkauksia, tosin miespuolisia harvemmin. Aineistossani oli myös kaksi vakavaa, toteutunutta väkivaltatapauksia. Ymmärtävän luennan perusteella voi todeta, että näihin väkivaltatapauksiin liittyy vahvasti ostrakismin ja häpeäraivon kokemuksia. Samanlaisia häpeää ja aggressiivisuutta liittyy myös muihin aineistoni vakaviin uhkaustapauksiin.</p> <p>Tutkimukseni valottaa koulu-uhkausten moninaisuutta. Yli kymmenesosa aineistostani näyttää vakavina tapauksina ja niihin liittyy samanlaisia piirteitä, kuin kouluampumisiin. Tällaista tapausta voi pitää eräänlaisena uhkaajan antamana ennakkovaroituksena. Myös monet kouluampujat ovat antaneet viitteitä aikeistaan ennen iskuaan, joten uhkauksiin tulee suhtautua kaikella vakavuudella. Vakavimpien tapausten ohella aineistoni osoittaa, että koulu-uhkaus voi olla ilkeäntekijän teko, henkilökohtainen uhkaus, avunhuuto omiin ja kouluun liittymättömiin ongelmiin tai pelon ilmapiirin vuoksi koulu-uhkaukseksi tulkittu ilmiö. Työni vahvistaa uhkausten ja etenkin aineistoni toteutuneiden väkivaltatapauksien osalta oletusta, että kouluampumiset ja -uhkaukset käsittävän ilmiön juuret ovat yhteisöjen rakenteissa ja ostrakismin kokemuksessa. Yhteenveto-osiossa arvioin myös kansainvälisten koulu-uhkausten käsittelyyn kehitettyjen välineiden soveltamismahdollisuuksia Suomessa.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords koulut, koulu-uhkaus, kouluampuminen, koulusurma, koulukiusaaminen, ostrakismi			

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Tutkimuksen näkökulma	3
2.1 Julkisessa keskustelussa esitetyjä syitä kouluampumisille	5
2.2 Ostrakismi ja häpeäraivo selittävinä tekijöinä	7
2.3 Hiljaista tietoa kouluampujien aikeista	10
2.4 Koulu-uhkausten yleistyminen kouluampumisten jälkeen	13
2.5 Tutkimuskysymys ja oletukset	15
3 Aineisto ja menetelmät	19
3.1 QCA:n hyödyntäminen käytännössä	24
3.2 Muuttujat	28
4 Analyysi	31
4.1 Tapausten vertailu muuttujien saamien arvojen avulla	31
4.2 Tapausten luokittelu yhteisten piirteiden mukaan	36
4.2.1 Toteutuneet kouluväkivaltatapaukset	38
4.2.2 Uhkaukset, joihin on puututtu ajoissa ja uhkaavilta vaikuttavat tapaukset	42
4.2.3 Koulusurmapuhe avunhuudon vahvistajana	47
4.2.4 ”Ajattelin sen olevan hauskaa”	48
4.2.5 Henkilökohtaiset uhkaukset	52
4.2.6 Ylireagointia, voimattomuutta vai moraalipaniikkia?	53
5 Lopuksi	57
5.1 Tulokset ja yhteenveto	57
5.2 Kouluväkivallan ennaltaehkäisyyn pyrkivät toimet	61
Lähteet	66
Liite	73

1 Johdanto

18-vuotias lukiolaispoika ampui 8 ihmistä ja itsensä Jokelan koulukeskuksessa kesken tavallista koulupäivää 7.11.2007 (Valonen 2012, 182–183). Vajaa vuosi myöhemmin 23.9.2008 22-vuotias miesopiskelija ampui 10 ihmistä ja itsensä Seinäjoen ammattikorkeakoulun Kauhajoen yksikössä (mt., 184–185). Kummassakin tapauksessa uhreihin lukeutui sekä muita opiskelijoita että koulun henkilökuntaa. Kummassakin tapauksessa tekijä yritti sytyttää koulussa myös tulipalon, Jokelan tekijä epäonnistui tässä yrityksessään. Teot muistuttavat aiempia Suomen ulkopuolella, etenkin Yhdysvalloissa tehtyjä kouluampumisia ja Jokelan ampujan tiedetään ihannoineen vastaavia aikaisempia tekoja (mt., 183).

Hädän ja dramaattisten tapahtumien hetkellä yhteisöllisyyden ja solidaarisuuden merkityksen on todettu kasvavan hätään joutuneissa yhteisöissä (Oksanen & Räsänen 2008, 54). Voisi siis olettaa, että kouluampumisten jälkeen kriisin kokenut yhteisö lujittuisi ja pyrkisi välttämään uusia kriisejä. Silti dramaattiset kouluampumiset ovat kasvattaneet myös koulu-uhkausten määrää. Aikavälillä 7.11.2007–30.9.2009 poliisiin tietoon oli tullut 358 uhkausta (Sisäasiainministeriö 2010, 2). Vuoden 2011 lokakuuhun mennessä poliisi oli kirjannut noin 580 uhkausta Jokelan koulusurmien jälkeen (STT 2011). Ennen Jokelan koulusurmia koulu-uhkauksia tuli viidestä kymmeneen vuosittain. Muissa Pohjoismaissa, joissa ei ole koettu kouluampumisia, uhkausten määrä on pysynyt alhaisella tasolla (Lindberg et al. 2012, 2). Jokelan iskun jälkeen koulu-uhkauksia on kuitenkin tehty myös Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa (Oksanen & Räsänen 2008, 53), joskin saksalaisissa kouluissa on tehty myös useita koulusurmia (Böckler et al. 2013, 10–11). Verrattuna muihin Pohjoismaihin nuorisoväkivalta on Suomessa yleisempää (Lindberg et al. 2013, 1695). Nuorten tekemät henkirikokset toteutetaan kuitenkin useimmiten ryhmissä ja ne kohdistuvat tuntemattomiin ihmisiin. Lisäksi noin 80 prosenttiin nuorten tekemistä henkirikoksista liittyy alkoholi. (Mankkinen et al. 2012, 9–10.) Nämä ominaisuudet eivät ole tyypillisiä nuorten tekemille koulusurmille. Kouluampumistapauksissa tekijöitä on yleensä yksi ja uhrit

ovat tekijälle tutun kouluyhteisön jäseniä. Kouluampumistapauksissa alkoholilla, huumeilla tai aiemmalla väkivaltaisuuksella ei ole samanlaista asemaa, kuin muussa nuorten väkivaltarikollisuudessa (Hoffmann & Roshdi 2013, 364).

Koska koulu-uhkausten määrä on huomattavasti kasvanut kouluampumisten jälkeen, niillä voi todeta olevan yhteys koulusurmiin. Sosiaalitieteissä tutkijoita on puhutellut etenkin median toiminta kouluampumistapausten yhteydessä (Oksanen & Räsänen 2008, 53), mutta koulu-uhkauksia ei juuri ole tutkittu. Uhkaukset ja ampumiset ovat kuitenkin yhteydessä toisiinsa, joten tutkimalla uhkauksia ja niissä ilmeneviä piirteitä voidaan parhaassa tapauksessa saada syvällisempää tietoa koko käsillä olevasta ilmiöstä ja sen mahdollisista syistä. Tässä työssä tarkoitukseni on tutkia koulu-uhkausten ominaisuuksia ja tarkentaa koulu-uhkauksia käsittelevää tietoa sosiaalitieteellisestä näkökulmasta. Tällaista tietoa on toistaiseksi ollut saatavilla varsin rajallisesti.

Aluksi esittelen tutkimukseni näkökulman, joka pohjautuu kouluampumisia käsittelevään, pääosin yhdysvaltalaiseen ja kotimaiseen tutkimuskirjallisuuteen. Esitän aiemman tutkimuksen pohjalta suomalaisia koulu-uhkauksia koskevia oletuksia. Tätä seuraa tutkimukseni aineiston eli poliisin kirjaamien koulu-uhkausten sekä tutkimusmenetelmäni esittely. Sen jälkeen siirryn analyysiosioon, jossa koettelen aiemmin esittämiäni oletuksia aineistoni pohjalta. Luokittelen aineistoa niissä ilmenevien toistuvuuksien mukaan ja vertailen luokkia keskenään. Lopussa vedän yhteen analyysin tulokset suhteessa aiempaan tietoon ja pohdin relevantteja jatkotutkimuksen mahdollisuuksia, joita tämä monitahoinen ilmiö tarjoaa.

2 Tutkimuksen näkökulma

Tutkimukseni lähtökohdat ovat kouluampumisia koskevassa aiemmassa tutkimustiedossa, sillä koulu-uhkauksia koskevaa tutkimusta on vielä vain rajallisesti. Koulu-uhkaukset ja -ampumiset kietoutuvat oleellisesti yhteen uhkausten yleistyttyä ampumistapausten jälkeen. Koulusurmat yleistyivät Yhdysvalloissa 1980-luvulla. 1990-luvulla maata koetteli lukuisten toisiaan muistuttavien ampumavälikohtausten sarja (Kimmel & Mahler 2003, 1443), joista tuhoisin oli kahden opiskelijan yhdessä tekemä Columbinen joukkomurha vuonna 1999. Columbinen isku vaati 15 kuolonuhria ja 23 ihmistä loukkaantunui (mt., 1448). 2000-luvun ja Yhdysvaltain historian tähän saakka tuhoisin kouluampuminen tapahtui keväällä 2007, kun 33 ihmistä kuoli Virginia Tech -yliopistossa 23-vuotiaan opiskelijan toimesta, mukaan lukien ampuja itse (Härkönen & Järvelin, 2010). Samantyyppisiä iskuja on tehty myös Kanadassa, Saksassa, Alankomaissa, Keniassa (Newman et al. 2004, 51) sekä Suomessa.

Katherine Newman tutkimusryhmineen on määritellyt kriteerit niin sanotulle mellakkakouluampumiselle, joka englanniksi tunnetaan käsitteellä *rampage school shooting*. Käsitteelle ei ole vakiintunutta suomenkielistä vastinetta. Tällainen isku tapahtuu koulussa tai sen välittömässä läheisyydessä, siellä toimivien ihmisten eli yleisön edessä. Ampumiseen liittyy useita uhreja, joista osa voi olla kohteena symbolisen painoarvonsa vuoksi, kuten esimerkiksi koulun rehtori. Ennalta määriteltyjä kohteita ei kuitenkaan välttämättä ole lainkaan, vaan tekijä saattaa ampua sattumanvaraisesti ympärilleen. Tekijä tai tekijät ovat iskun kohteena olevan koulun nykyisiä tai entisiä oppilaita. (Newman et al. 2004, 50.) Myös Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat täyttävät nämä yhdysvaltalaistutkijoiden luomat kriteerit.

Kimmel ja Mahler ovat tutkineet 23:a kouluampumista, jotka ajoittuvat vuosille 1992–2001. Näistä vain yksi tapaus sijoittui kaupunkimaiselle alueelle, muut sijoituivat maaseutumaisille tai lähiömäisille paikkakunnille. Kyseinen poikkeava tapaus erosi muista myös tekijän osalta, sillä tämä kuului etniseen vähemmistöön, kun taas muiden

iskujen tekijät ovat olleet valtaväestöön kuuluvia, valkoihoisia poikia keskiluokkaisista perheistä. (Kimmel & Mahler 2003, 1442–1443.) Kimmelin ja Mahlerin tutkimuksen valossa näyttää siltä, että kouluampumiset eivät ole suurien kaupunkien ongelma, vaan pienempien paikkakuntien ja siten myös pienempien yhteisöjen ongelma. Myös muut kuin amerikkalaiset kouluampumistapaukset sijoittuvat useimmiten pikkukaupunkeihin tai kyliin. Kahdestatoista tapauksesta vain neljä sijoittuivat suuriin kaupunkeihin, joita ovat Erfurt Saksassa, Melbourne Australiassa, Montreal Kanadassa sekä Rio de Janeiro Brasiliassa. (Madfis & Levin 2013, 88–89.) Yhdysvaltojen ulkopuolella tapahtuneet kouluiskut eroavat kuitenkin joiltain osin yhdysvaltalaisista tapauksista. Näiden muualla maailmalla toteutuneiden iskujen tekijöistä puolet ovat olleet koulun entisiä opiskelijoita ja he ovat olleet usein myös amerikkalaisten iskujen tekijöitä vanhempia, hieman yli tai alle 20-vuotiaita. Korkeampi ikä on voinut mahdollistaa iskussa käytetyn aseiden laillisen hankkimisen, ja tekijät ovat amerikkalaisampujia useammin tietoisesti valinneet kohteekseen koulun henkilökuntaa. (Mt., 99.)

Kaupunkikouluissa väkivaltaisia lapsia ja nuoria luonnehditaan usein ongelmalapsiksi tai -nuoriksi, mutta kouluampujat ovat ominaisuuksiltaan ja piirteiltään yleensä erilaisia. Muut koululaiset ovat pitäneet heitä usein hiljaisina ja syrjäänvetäytyvinä, harmittomina ”nörtteinä”. (Newman et al. 2004, 55.) Maaseudulla ja lähiöissä tapahtuvat kouluampumiset ovat useimmiten etukäteen suunniteltuja, kun taas kaupunkikouluissa aseellinen väkivalta on spontaanimpaa (mt., 56). Vaikka yhdysvaltalaisissa kaupunkikouluissa on väkivaltatapauksia suhteellisesti enemmän kuin maaseutujen kouluissa, kaupunkikoulujen väkivaltatapaukset eivät johda usein kuolonuhreihin eikä väkivalta ilmene niin sanottujen tyypillisten kouluampumisten muodossa (mt., 54). Kaupunkikouluissa tapahtuvaan väkivaltaan liittyy usein esimerkiksi jengien väliset yhteenotot tai huumekauppa, mutta maaseutukoulujen väkivaltaan näillä seikoilla ei ole samanlaista yhteyttä (Verlinden et al. 2000, 3). Myös yhdysvaltalaiskoulujen väkivallan välineenä käytetyt aseet eroavat usein toisistaan alueen mukaan. Kimmelin ja Mahlerin tarkastelemat kouluampumiset toteutettiin kivääreillä, mikä tutkijoiden mukaan kuvaa symbolista siirtymää kaupungissa

käytetyistä käsiaseista maaseudulle tyypillisempiin asevarusteisiin. (Kimmel & Mahler 2003, 1442–1443.) Newmanin mukaan sattumanvaraisesti ammutut uhrin, suunnitelmallisuus, iskun sijainti ja tapahtumien julkinen luonne erottavat kouluampumiset urbaanien alueiden ampumatapauksista ja tekevät kouluampumisista oman, erillisen nuorisoväkivallan lajin (Newman et al. 2004, 57).

Newman luonnehtii kouluampumisia kohdanneiden pienten paikkakuntien ja isojen kaupunkien välistä eroa sen kautta, miten asukkaat suhtautuvat toisiinsa. Pienillä paikkakunnilla ihmiset luottavat toisiinsa ja huolehtivat toisistaan, mutta suurissa kaupungeissa naapuriaan ei välttämättä tunne ja ovet pidetään visusti lukittuina. Siksi kouluampumiset ovat yleensä suuri järkytys keskinäiseen luottamukseen tottuneille pienten paikkakuntien yhteisöille. (Newman et al. 2004, 56.) Newmanin tutkimuksesta käy ilmi, että useimmat kouluampujat kokevat olevansa jollakin tapaa syrjäytyneitä kouluyhteisöstään. He ovat saattaneet kokea kiusaamista tai heidät on hiljaisesti suljettu pois muiden lasten ja nuorten muodostamista kaveripiireistä. (mt., 242.) Ampujilla on voinut olla oma pieni vertaisyhteisönsä koulun piirissä, johon on kuulunut muita syrjittyjä yksilöitä, joilla ei juurikaan ole sosiaalisia suhteita muihin koulutovereihin (Verlinden et al. 2000, 44). He ovat voineet ihailia väkivaltaista ja aiempien kouluampujien internetiin lataamaa materiaalia, kuten videoita tai kirjoituksia, ja tuottaa itse samankaltaista sisältöä. Suomen kouluampumisista etenkin Jokelan ampuja oli aktiivinen sosiaalisen median käyttäjä ja keskustelija Columbinen kouluampumista käsittelevissä internetkeskusteluissa (Kiilakoski & Oksanen 2011, 35).

2.1 Julkisessa keskustelussa esitettyjä syitä kouluampumisille

Kouluampumisia on pyritty selittämään monin tavoin, ja ne varmasti ovatkin monitahoinen ilmiö. Tyypillistä iskujen jälkeiselle julkiselle keskustelulle on ollut huomion kiinnittäminen yksilöihin itseensä liittyviin mahdollisiin syihin. Esimerkiksi Columbinen kouluampumisten syyksi on esitetty ampujien sairasta mielentilaa ja kiistetty mahdollisten kiusaamiskokemusten yhteys tekoihin (Larkin 2013, 160).

Tommi Hoikkala on jaotellut syitä, joita Jokelan koulusurmille on julkisuudessa esitetty. Ensinnäkin ampujan voidaan nähdä olevan mieleltään järkkynyt. Tältä pohjalta tapauksia voidaan yrittää selittää psykologis-psykiatrisin perustein, jolloin huomio kiinnittyy nuorten mielenterveyspalvelujen saatavuuteen ja perheiden kasvatustuuseen. Toisena syynä on usein pidetty aseiden saatavuutta ja aselupakäytäntöjä, mikä on luonteva ja helppo syntipukki. Kolmas syy liittyy ampujien aktiivisuuteen internetyhteisöissä, vaikka reaalielämässä he ovat olleet syrjäänvetäytyviä. On esitetty, että internetin kautta muodostetut ei-kasvokkaat vuorovaikutussuhteet muiden samoin ajattelevien kanssa auttoivat teon suunnittelussa. Neljänneksi yhteiskunnallisten yhteisöjen muuttumisen on nähty muuttavan nuorten elämän keskeisiä instituutioita ja hämärtävän hälyttävien asioiden havaittavuutta nuoren lähipiirissä. Tähän selitykseen liittyy esimerkiksi huoli luokattoman lukion vaikutuksista nuorten hyvinvointiin. Viidentenä syynä on nähty terrorismi, jolla on selitetty Jokelan kouluampumistapausta. Tekijä kirjoitti tekonsa syistä ja tavoitteista nettimanifestin, joka oli poliittisesti ja ideologisesti väritynyt. Kuudenneksi oppilashuollon ja kouluterveydenhoidon resurssien vähäisyys on nähty osana kouluampumisilmiön ongelmavyöhytää. Seitsemäs yleisesti esitetty selitys löytyy kansanluonteesta; suomalaiset ovat vähäpuheisia, masentuneita, sosiaalisesti eristäytyviä ja tekevät usein itsemurhia. Mediaa on myös syytelty runsaasti. Etenkin tiedotusvälineiden toiminnan eettisyyttä on arvosteltu Jokelan tapauksen tiimoilta. Toisaalta julkisuudessa on myös kieltäydytty selittämästä mitään, sillä vain onnettomuuslautakunnan tutkimusryhmällä on tarvittava tieto tapauksesta. Täten yhdeksäs selitys pitää yllä olevia selityksiä pelkkänä spekulatiiona. (Hoikkala & Suurpää 2007, 5–6.)

Yksioikoista selitystä tapauksille ei ole. Niistä voidaan kuitenkin etsiä yhteisiä piirteitä. Suurimmassa osassa maailmalla tehdyistä kouluampumisista tekijä on ollut koulun nykyinen tai entinen miespuolinen oppilas, etniseen valtaväestöön kuuluva ja keskiluokkaisesta perheestä. Teot sijoittuvat lähiömäisille ja maaseutumaisille alueille, eivät suurien kaupunkien keskusta-alueille. Useimmilla ampujilla on ollut

kiusaamiskokemuksia (Newman et al. 2004, 310–312) ja yksilöllisiä ongelmia, kuten itsetuhoisuutta, masennusta, mielenterveysongelmia tai perheongelmia (mt., 245). Esimerkiksi mielenterveysongelmia ei kuitenkaan välttämättä ole diagnosoitu ennen ampumista, eikä ampuja siten ole saanut mahdolliseen ongelmaansa apua. Mielisairaus saatetaan todeta vasta teon jälkeen (mt., 59).

Kouluampuminen edellyttää myös mahdollisuutta käyttää tuliasetta. Useimmat yhdysvaltalaisista kouluampujista ovat hankkineet aseensa kotoa, sukulaiselta tai ystävältä (Newman et al. 2004, 259). Kouluampumisia muistuttavia väkivaltaisia iskuja on tehty myös muilla välineillä kuin tuliaseilla. Esimerkiksi Kiinassa on tehty useita terä- ja lyömäaseilla toteutettuja kouluiskuja, joissa kuolonuhrien määrä on jäänyt pieneksi, mutta loukkaantuneiden määrä on ollut huomattava. (Madfis & Levin 2013, 99.) Tällaiset dramaattiset tapahtumat osoittavat, että aselakien kiristys ja ampumaseiden saamisen rajoittaminen eivät poista vakavan väkivallan mahdollisuutta. Ne myös kyseenalaistavat kouluampumisen käsitteen relevanttiuden. Vaihtoehtoisesti voidaan puhua esimerkiksi koulusurmista, kouluiskuista tai vakavasta kouluväkivallasta.

2.2 Ostrakismi ja häpeäraivo selittävinä tekijöinä

Syrjäytymistä pienyhteisöistä kuvataan käsitteellä ostrakismi, jolla voi dramaattisimmillaan olla kouluampumisten kaltaisia seurauksia. Jos suurin osa koulutovereista pitää nuorta jollakin tavalla poikkeavana, pienten yhteisöjen tiiviistä verkostoista ulkopuolelle jääminen voi tehdä nuoren elämästä sietämätöntä. Pienissä, homogeenisissä yhteisöissä erilaisuus on silmiinpistävämpää kuin suurkaupungeissa, joissa ihmiset jopa pyrkivät erottautumaan toisistaan (Simmel 1903, 19). Hyljeksittyjen, poikkeavina pidettyjen yksilöiden kannalta tiiviit kylä- ja kouluyhteisöt näyttäytyvät ulossulkevinä, ostrakistisina rakenteina.

Ostrakismi voi olla fyysistä, virtuaalista tai sosiaalista. Jos yksilö tai ryhmä on konkreettisesti eristyksissä muiden läheisyydestä, on kyse fyysisestä ostrakismista. Virtuaalinen ostrakismi voi tarkoittaa kohteen odottavan sellaisia sähköisiä viestejä, joita hänelle ei kuitenkaan lähetetä. Tässä työssä käsiteltävän ilmiön kannalta oleellisinta on sosiaalinen ostrakismi. Sosiaalisen ostrakismin kohdetta ei noteerata, vaikka tämä on muiden läheisyydessä. Ostrakismin kohde on ikään kuin näkymätön. (Williams & Zadro 2005, 24.) Hänelle ei puhuta eikä häntä huomioda. Joukkoon kuulumattomuuden tunne saattaa johtaa siihen, ettei yksilö tunne kuuluvansa mihinkään muuallekaan. Tämä taas voi johtaa itsetunnon heikkenemiseen ja voimistuvaan, negatiivisten tunteiden kierteeseen. Lopulta ostrakismia kokeva saattaa kyseenalaistaa koko olemassaolonsa merkityksen. (Williams 2001, 65.) Jean M. Twenge tutki ostrakismia lapsitutkimuksessaan. Tutkimuksen perusteella ostrakismista kärsivä henkilö voi reagoida aggressiivisesti, mikäli hänen persoonassaan on narsistisia piirteitä, hänellä ei ole positiivisia sosiaalisia vuorovaikutustilanteita ja hän ei kykene pitämään mielessään sosiaalisia siteitä läheisiinsä (Twenge 2005, 210). Tämän lisäksi tutkimuksissa on osoitettu, että hyljeksinnän kokemus voi lisätä henkilön aggressiivisuutta paitsi häntä loukanneita tai haukkuvia osapuolia kohtaan, myös täysin neutraaleina pysyviä ja viattomia ihmisiä kohtaan (Catanese & Tice 2005, 304). Siksi ostrakismin seuraukset voivat olla haitallisia koko yhteisölle, ei ainoastaan yksittäisille yksilöille (mt., 305).

Myös Gaertner ja Iuzzini ovat kiinnittäneet huomiota hyljeksittyjen yksilöiden hyökkäyksien kaksijakoisuuteen. Joskus uhrina on yksittäinen kohde kuten koulutoveri, joskus koko ryhmä kuten koko koulun oppilas- ja henkilökunta. Tutkijat perustelevat tätä sillä, että hyljeksitty voi assosoida syrjinnän tunteen koko ryhmään, vaikka vain yksi ryhmän jäsen toimisi syrjivästi. Tällöin syrjitty saattaa kostaa koko ryhmälle. (Gaertner & Iuzzini 2005, 309.) Tämän näkemyksen mukaan henkilöön kohdistuvat iskut ja koko kouluinstituutiota vastaan kohdistuvat iskut eivät välttämättä ole perustaltaan niin erilaisia, miltä ne saattavat ulkoisesti vaikuttaa. Psykologisten tutkimusten mukaan pelkkä torjutuksi tuleminen lisää aggressiivista käyttäytymistä.

Mitä suuremmaksi syrjinnän määrä ajan myötä kasvaa, sitä suuremmaksi aggressiivisen käyttäytymisen riski kasvaa. Nuorten kohtaama torjunta on useimmiten kiusaamista, ostrakismia tai romanttisen lähestymisyriksen torjumista. (Leary et al. 2003, 203.) Kouluiässä hyväksytyksi tuleminen luokkatovereiden ja vertaisten keskuudessa on yksilön emotionaalisen kehittymisen kannalta erityisen tärkeää (Parke 2011, 253). 13–17-vuotiailla ystävyys muun muassa vaikuttaa itsensä ymmärtämiseen ja yli 17-vuotiaille tärkeää on ystäviltä saatu emotionaalinen tuki (mt., 251). Vertaistensa hyljeksimillä lapsilla on tutkittu olevan usein huonommat suhteet opettajiinsa, ongelmia arvosanojensa kanssa, he ovat vähemmän aktiivisia ja yhteistyöhaluisia luokassaan, he jättävät muita todennäköisemmin opintonsa kesken ja ovat alttiimpia rikolliseen toimintaan. Tämän lisäksi heillä on suurempi riski käytös- ja emotionaalisiin ongelmiin, kuten masennukseen ja huonoon itsetuntoon. Kouluampujiin sopii Parken kuvaus ”ei-aggressiivisista hyljeksimistä” lapsista, jotka on suljettu ulos vertaistoveriensa piireistä. He ovat syrjäänvetäytyviä ja sosiaalisilta taidoiltaan heikompia. Aggressiivisia ja hyljeksimittä lapsia taas syrjitään heidän aggressiivisen käyttäytymisensä ja itsehillinnän puutteensa takia. On tutkittu, että ei-aggressiiviset ja hyljeksimityt lapset tuntevat itsensä yksinäisemmiksi kuin aggressiiviset ja hyljeksimityt lapset. (Mt., 266.) Tämä sopii hyvin myös kouluampujista muodostuvaan kuvaan.

Torjunta, syrjintä ja kiusaaminen tuottavat kohteelleen usein häpeää. Häpeä tunteena liittyy epäonnistumiseen hyväksyvän vastavuoroisuuden tavoittelussa, eli tilanteeseen jossa toinen osapuoli ei vastaa toisen lähestymisyrikykseen (Recharde & Ikonen 1994). Newman ja Fox väittävät, että etenkin peruskoulu- ja lukioikäiset kouluampujat eivät ole ensisijaisesti vain yksinäisiä, vaan epäonnistuneita liittymään koulutovereidensa sosiaalisiin piireihin (Newman & Fox 2009, 1304). He ovat siis epäonnistuneet omassa hyväksyvän vastavuoroisuuden kokemuksen tavoitteluisaan, mikä on voinut tuottaa häpeän kokemuksia. Häpeä koskee koko itseä ja sen välttämisyrikykset saattavat hämärtää ihmisen koko todellisuudentajun ja ajattelukyvyyn. Häpeäraivonpurkaus on yksi häpeän aiheuttaman sisäisen romahduksen korjaamis- tai välttämisyrikyksen muoto. (Recharde & Ikonen 1994.) Rechardein ja Ikonen mukaan häpeä on ihmisen kokemista

tunteista kaikkein sietämättömin, josta kuolema saattaa lopulta vaikuttaa ainoalta ulospääsylvä. Muihin kohdistuvaan häpeäraivoon yhdistettynä tällainen tunne ja ajatusmalli näyttäisi olevan mahdollinen useissa kouluampumistapauksissa. Häpeää yritetään usein peitellä, mikä sopii yhteen sen seikan kanssa, etteivät monissa kouluammuntatapauksissa yhteisön jäsenet tai koulun henkilökunta osanneet lainkaan ennakoita tekijän aikeita. Opettajien huomio saattaa kiinnittyä usein häiriköiviin tai tappeleviin oppilaisiin, mutta kouluampujat ovat harvemmin aiheuttaneet koulussaan aiemmin konfliktitilanteita. (Newman et al. 2004, 103.)

Pienten, tiiviiden yhteisöjen rakenteessa saattaa olla sellaista yhdenmukaisuuden painetta ja kahlehtivuutta, mitä suurissa kaupungeissa ei ole. Kylämaisissa yhteisöissä ihmiset saattavat tuntea miltei kaikki yhteisöön kuuluvat. Yhteisöstä syrjäytyneen tai vieroksutun yksilön on vaikea löytää pakopaikkaa tällaisessa kontekstissa. Pienten yhteisöjen ostrakistiset rakenteet voivat olla suuria ja vahvoja. Sama pätee koulu yhteisöön. Tomi Kiilakoski huomauttaa, että esimerkiksi Jokelan koulussa oppilaiden liikkumista oli säädelty siten, että he joutuivat tahtomattaan myös sellaisten oppilaiden läheisyyteen, joiden lähelle eivät välttämättä tahtoneet. Välttely oli siis koulun säännösten perusteella tehty mahdottomaksi (Kiilakoski 2009, 22). Tällainen järjestely voi altistaa torjutun yksilön toistuvasti häpeän tunteelle.

2.3 Hiljaista tietoa kouluampujien aikeista

Psykologian tutkijat Stephanie Verlinden, Michel Hersen ja Jay Thomas ovat tutkineet yhdeksää kouluampumistapausta, joiden tekijöistä kuusi oli ennen hyökkäystään kirjoittanut väkivaltaisia tekstejä tai piirtänyt väkivaltaisia kuvia. Yhdeksän tekijää oli myös viestinyt jollakin tavalla väkivaltaisista aikeistaan. (Verlinden et al. 2000, 43–44.) Heidän koulutoverinsa eivät kuitenkaan kertoneet tietojaan eteenpäin. Syitä tähän ei tarkalleen tiedetä. Newmanin tutkimuksen mukaan noin neljä viidesosaa kouluampujista oli antanut jonkinlaisia signaaleja aikomuksistaan ennen iskuaan kouluun. Useimmissa tapauksissa useampi kuin yksi henkilö oli tietoinen näistä varoitusmerkeistä. On

kuitenkin tavallista, että näitä tietoisia henkilöitä ovat ampujan koulutoverit, jotka eivät ota uhkauksia tai varoitusmerkkejä todesta eivätkä siten välitä viestiä aikuisille. (Newman et al. 2004, 258.) Virginia Techissä oli kaksi pommiuhkausta kaksi viikkoa ennen siellä tapahtunutta kouluampumista. Itse ampujankin taskusta kerrotaan löytyneen pommiuhkausviesti (Kellner 2008, 52). Myös Kauhajoen kouluampuja kertoi aikeistaan tuttavalleen noin puolitoista vuotta ennen iskua (Madfis & Levin 2013, 93). Signaalien ja toteutetun iskun välillä oleva aika voi siis vaihdella hyvin paljon.

Yleisemmällä tasolla nuorten väkivaltaa koskevassa tutkimuksessa on selvinnyt, että nuoret eivät raportoivat väkivaltatapauksista aikuisille muun muassa siksi, että he pelkäävät ettei heitä uskota, he pelkäävät rangaistusta, he pelkäävät väkivaltatapauksen aiheuttajan tai jonkin muun osapuolen hyvinvoinnin puolesta tai he uskovat ettei heidän tiedollaan ole mitään vaikutusta. Jotkut saattavat myös häpeillä tietojaan tai he eivät tiedä kenelle asiasta voisi kertoa. (Verlinden et al. 2000, 46.) Aina tekijän ei myöskään uskota toteuttavan uhkauksiaan. Nuorille esimerkiksi tappamisesta puhumiseen ei välttämättä liity totuus pohjaa, vaan he voivat pitää sitä merkityksettömänä sanahelinänä tai vitsinä. Tällöin asiaan ei kyetä reagoimaan sen vaatimalla tavalla (Newman et al. 2004, 162). Asiasta tietävä nuori saattaa myös pelätä leimautuvansa ilmiantajaksi ja kärsivänsä tästä tulevaisuudessa esimerkiksi joutumalla itse kiusatuksi. Pienessä yhteisössä minkään salassa pysymistä ei välttämättä pidetä varmana, edes luottamuksellisen tiedon tai epäilyn kertomista opettajalle. Ampujien julkituomat varoitusmerkit ovat usein monitulkintaisia, eivätkä muut oppilaat halua ottaa ”vasikaksi” leimautumisen riskiä elleivät he ole aivan varmoja uhan todenperäisyydestä. (Mt., 169.)

Yhdysvalloissa on yritetty kannustaa nuoria kertomaan tietojaan mahdollisista koulusurmaajista tai väkivaltaisista uhkauksista aikuisille muun muassa mainoskampanjoiden ja tiedotteiden avulla. Samalla on pyritty korostamaan, että kertominen ei tarkoita ilmiantamista, vaan se on sekä uhkaajan että muiden nuorten etu. Voi kuitenkin olla hyödyllistä kehittää myös sellaisia kanavia, joiden kautta nuoret

voivat kertoa tietoaan anonymisti ilman minkäänlaisia pelkoja kertomisen seuraamuksista itselle. (Verlinden et al. 2000, 48.)

Aina tieto ei jää kertomatta, mutta tietoon ei reagoida riittävällä tavalla. Esimerkiksi ennen Jokelan koulusurmaa ampujan koulutoverit olivat ottaneet yhteyttä nuorisotyöntekijään, sillä he olivat huolissaan ampujasta. He olivat havainneet tämän käyttäytymisessä uhkaavuutta, ampuja oli esimerkiksi huutanut käytävällä valkoista vallankumousta ja uhannut ”kaikkien kuolevan”. Opettajaa tai koulun henkilökuntaa ei tällaisissa tilanteissa ollut läsnä. Nuorisotyöntekijä keskusteli nuorten huolesta koulun rehtorin kanssa, mutta asialle ei tehty sen enempää. (Kiilakoski 2009, 53.) On huomionarvoista, että nuoret ottivat yhteyttä juuri nuorisotyöntekijään koulun henkilökunnan sijaan. Kiinnostavaa on myös se, miksi nuorisotyöntekijän kertomaan ei reagoitu. Jos nuorten hyvinvointiin erikoistunutta asiantuntijaa ei oteta vakavasti, voi vain spekuloida miten nuorten itsensä kertomaan tietoon koulun johdossa olisi suhtauduttu. Ampuja oli myös kirjoittanut vallankumousta, terrorismia ja koulusurmia sivunneen aineen, mutta se ei ollut sisällöltään riittävän hälyttävä, jotta aihe olisi noussut opettajan ja oppilaan kesken tarkempaan käsittelyyn (mt., 53).

Saksan kouluampujista jokainen oli jollakin tavalla viestinyt suunnitelmistaan ennen varsinaista iskua. Tällaiset ”vuodot” (engl. *leaking*) voivat olla joko suoria tai epäsuoria. Suora vuoto voi olla kirjoitettu, puhuttu tai piirretty ilmoitus väkivaltaisista aikeista. Epäsuora vuoto viittaa tekijän väkivaltaisista fantasioista viestimiseen tai poikkeuksellisen suureen kiinnostukseen aiempia kouluampumisia, kuolemaa ja aseita kohtaan. Suorat tai epäsuorat vuodot ovat olleet läsnä myös suurimmassa osassa muualla maailmassa tehtyjä kouluampumisia. (Leuschner et al. 2013, 404.) Yhdysvalloissa yli 75 prosenttia kouluampujista oli viestinyt jollekin kiinnostuksestaan toteuttaa kouluisku. Yleensä tiedon saanut henkilö oli koulutoveri tai ystävä. (Cornell 2013, 380).

2.4 Koulu-uhkausten yleistyminen kouluampumisten jälkeen

Kouluampumiset lisäävät toisten potentiaalisten kouluampujien kiinnostusta tekoa kohtaan. Internetissä on yhteisöjä, joissa ampujia ja heidän tekojaan ihailaan. Tämän valossa on loogista, että myös koulu-uhkausten määrä nousee aina kunkin koulusurman myötä. Esimerkiksi Kauhajoen koulusurman jälkeen sisäministeriön poliisiosaston tietoon tuli noin puolessa vuodessa jopa 250 kouluun, oppilaitokseen tai näiden henkilökuntaan kohdistunutta uhkausta (Heikkinen, 2009). Vuonna 2009 Saksan Baden-Württembergin osavaltiossa poliisi kirjasi 231 kouluampumisuhkausta, Hessessä 223 uhkausta ja Berliinissä 136 uhkausta (Leuschner et al. 2013, 401). Yhdysvalloissa Columbinen vuoden 1999 koulusurman jälkeen Pennsylvanian koulualueelta raportoitiin 354 kouluväkivaltauhkausta 50 päivän aikana. Ennen 15 ihmisen hengen vaatinutta Columbinen koulusurmaa tällaisia uhkauksia tuli vain yksi tai kaksi kappaletta vuodessa. (Kostinsky et al. 2001, 994.)

Koulu-uhkaukset ovat hyvin erilaisia ja niiden todellista uhkaa voi tavallisen opettajan tai muun kouluhenkilökunnan jäsenen olla vaikea määrittää. Siksi monessa tapauksessa on otettu yhteyttä suoraan poliisiin, vaikka uhka myöhemmin osoittautuisikin aiheettomaksi. Esimerkiksi vielä Kauhajoen koulusurmankaan jälkeen ei opettajien virallisissa ohjeistuksissa neuvottu, miten koulumurha- tai katastrofivitseihin tulisi suhtautua (Malinen 2009, 26). Sisäasiainministeriö julkaisi vuonna 2010 oppilaitosten turvallisuutta koskevan raportin, joka suosittaa, että ilkivaltatarkoituksessakin tehtyihin uhkauksiin reagoidaan heti. Jokaisella koululla tulee olla poliisin kanssa sovitut ohjeet uhkatilanteita varten, jotka sovitaan paikallisesti kussakin koulussa erikseen. Kaikista uhkauksista tulee sisäasiainministeriön mukaan kuitenkin ilmoittaa poliisille, joka on pätevin taho tekemään tilanteesta uhka-arvion. (Sisäasiainministeriö 2010, 21.) Johtui raportointi sitten ministeriön ohjeista tai kanssaihminen sisäsyntyisestä huolesta, osa poliisin kirjaamista koulu-uhkauksista viittaa ennemmin niin sanottuun moraalipaniikkiin kuin todelliseen uhkaan koulun turvallisuutta kohtaan. Ilmoittamiseen

on voinut johtaa esimerkiksi oppilaan epäilyttävä käytös, vaikka varsinaista suullista tai kirjallista uhkausta ei olisi tehty.

Moraalipaniikin käsitteellä kuvataan tilannetta, jossa jokin yksilö, ryhmä, tapahtuma tai tilanne esitetään uhkana yhteisölle ja sen arvoille. Joukkotiedotusvälineet vahvistavat moraalipaniikin tunnetta uutisoimalla asiasta uhkakuvia maalaillen. Joskus paniikin kohde on uusi, toisinaan se on ollut olemassa pitkään, mutta se nousee yhtäkkiä huomion keskiöön. (Cohen 1990, 9.) Moraalipaniikin kehittyessä ihmisten huoli kasvaa nopeasti, ja päättäjät ja viranomaiset joutuvat vastaamaan asiaan jollakin tavalla (Thompson 1998, 8). Koulu-uhkausten tapauksessa paniikki kohdistuu epäilyttävänä ja poikkeavina pidettyihin nuoriin, joiden uskotaan voivan koitua vaaraksi yhteisölle. Sisäasiainministeriö suosittelee, että koulu-uhkaustilanteista tiedotettaisiin harkiten, sillä mediajulkisuudella on todettu olevan lisäävä vaikutus uhkausten lukumäärään (Sisäasiainministeriö 2010, 21). Vaikka ministeriö siis suosittaa suhtautumaan vakavasti kaikenlaisiin uhkauksiin, se pyrkii osaltaan myös vähentämään moraalipaniikin leviämistä uhkausten lukumäärän ohella.

Uhmakkaita ja uhkaaviakin nuoria on varmasti ollut yhteisöissä aina, mutta koulusurmien myötä uhkaukset ovat lisääntyneet. Samalla on lisääntynyt muiden ihmisten huoli omasta ja oman yhteisönsä turvallisuudesta. Käytöksellään suuresta massasta poikkeaviin, epäsosiaalisiin tai aggressiivisempiin nuoriin kiinnitetään enemmän huomiota. Heidän puheensa ja toimintansa saatetaan kokea uhkana turvallisuudelle. Vaikka koulusurmat ovat erittäin harvinaisia ja koulut turvallisia niissä tapahtuvien kuolemien kannalta katsottuna, koulusurmien aiheuttama pelko hiipuu hitaasti. Rikosten aiheuttaman pelon on todettu pysyvän korkeana, vaikka tilastot osoittaisivat rikosmäärien laskeneen (Ungar 2001, 275). Madaltunut kynnys ilmoittaa poliisille mahdollisesta rikoksesta sekä lisääntynyt huolen määrä ovat tulkittavissa viitteiksi elämästämme riskiyhteiskunnassa. Riskiin liittyy uhkakuva vaarallisesta tapahtumasta tulevaisuudessa, jonka sattuessa on jo liian myöhäistä toimia. Siksi havaittu riski vaatii toimenpiteitä nykyhetkessä. (Beck 1992, 34). Koulu-uhkauksien

riskiin sopii myös Beckin väite riskien kaksijakoisuudesta; ei ole selvää, ovatko riskit kasvaneet vai havaitaanko ne vain paremmin (mt., 55). Jos kyse on konkreettisista koulu-uhkauksista, vastaus on sekä että. Jos taas kyse on todellisesta, toteutuvasta kouluväkivallasta, vastaus on huomattavasti epäselvempi.

Moraalipaniikin laukaisemalla reagoinnilla voi olla nuoren kannalta kauaskantoisia seurauksia. Poliisikuulustelu tai erottaminen määrääjäksi koulusta leimaa nuoren poikkeavaksi yksilöksi. Se saattaa vaikuttaa haitallisesti yksilön myöhempiin mahdollisuuksiin pärjätä elämässään. Haittavaikutukset voivat liittyä esimerkiksi koulutusmahdollisuuksiin, sosiaalisiin suhteisiin ja identiteetin muodostukseen. (Verlinden et al. 2000, 5.) Ylimoitettut rangaistukset suurentavat kuilua nuorten ja kouluhenkilökunnan välillä, millä puolestaan voi olla haitallisia seurauksia muun muassa tiedon kulkeutumiselle nuorilta aikuisille (Newman et al. 2004, 285). Monet nuoret jakavat kouluampujien kanssa samanlaisia piirteitä, asuvat samanlaisissa oloissa ja ovat kiinnostuneita aseista. Kaikki nuoret eivät kuitenkaan ole kouluampujia tai väkivaltaisia. Siksi koulu-uhkausten tulkinta, tutkinta ja jatkotoimenpiteet ovat vaikeita ja ristiriitaisia asioita, jotka kaipaavat lisää tutkimusta.

2.5 Tutkimuskysymys ja oletukset

Tässä työssä tavoitteeni on selvittää, onko kouluampumisten jälkeen yleistyneillä koulu-uhkauksilla ja niiden tekijöillä yhteisiä piirteitä kouluampumisten ja kouluampujien kanssa. Tarkastelen myös, sijoittuvatko uhkaukset ampumisten kanssa samanlaisille alueille tai samanlaisiin kouluihin. Jos yhtäläisyyksiä ei löydy, millaisia tekijöiden väliset erot ovat ja mitä ne kertovat tapausten erilaisista luonteista? Sisäasiainministeriö on todennut suurimman osan uhkauksista olevan ilkivaltaa (Sisäasiainministeriö 2010, 2). Se on varmasti totta, mutta on mielenkiintoista mikä saa nuoren tekemään tällaisen ilkivaltaisen teon. Aineistoni pohjalta jokaisessa tapauksessa ilkivallan motiivi ei tule esiin, mutta yritän paikantaa motiivin niistä tapauksista, joista se on asiakirjojen sisällön avulla löydettävissä.

Vaikka käsittelen tutkimuksessani koulusurmaajien ja -uhkaajien yhteisiä piirteitä, ei tarkoitukseni ole luoda minkäänlaista koulusurmaajan profiilia, jonka avulla voitaisiin etsiä ympäröivälle yhteisölle vaarallisia nuoria. Tällainen profilointi on mahdotonta ja leimaisi vaaralliseksi hyvin monia nuoria (O'Toole 2000, 2–3). Jos uhkauksien ja uhreja vaatineiden koulusurmien väliltä kuitenkin löytyy samankaltaisuuksia, voidaan jossain määrin arvioida kouluväkivaltauhkiin liittyviä riskejä ja parantaa väkivaltaisten iskujen ennakkointia. Riskien vähentämiseen pyrkivät toimenpiteet ja ennakoivat käytännöt voivat lisätä koulu-yhteisön hyvinvointia, jos ne eivät pidä sisällään yksilöiden syyllistämistä uhkaaviksi tekijöiksi.

Aiemman tutkimuksen valossa kouluampumisiin liittyy tiettyjä piirteitä, jotka toistuvat tapauksesta toiseen, tai ainakin huomattavassa enemmistössä tapauksia. Seuraavassa esittelen ne kouluampumistapauksille tyypilliset piirteet, joiden esiintyvyyttä selvitän koulu-uhkausaineistostani.

Sukupuoli

Ensimmäinen huomionarvoisa ominaisuus koulu-uhkaajissa on heidän sukupuolensa. Suomessa tapahtuneiden nuorten toteuttamien joukkosurmien ja vakavien väkivallantekojen tekijät ovat kaikki olleet sukupuoleltaan miehiä (Mankkinen et al. 2012, 13). Myös kouluampujat ovat maailmanlaajuisesti tarkasteltuna lähes aina miehiä, joten hypoteesini mukaan koulu-uhkaajien huomattava enemmistö on miespuolisia henkilöitä.

Ikä

Newmanin tutkimien koulusurmien tekijöiden iät vaihtelivat 11–20 ikävuoden välillä (Newman et al. 2004, 308–309). Suomen kahden toteutuneen koulusurman tekijöiden iät olivat 18 ja 22 vuotta. Siksi oletan, että koulu-uhkaajien iät ovat useimmiten välillä 11–22 vuotta.

Alue

Oletukseni mukaan koulu-uhkauksia tapahtuu samanlaisilla alueilla, kuin kouluampumisia. Nämä alueet ovat Newmanin tutkimuksen mukaan usein maaseutumaisia tai puolimaaseutumaisia, pientalovaltaisia lähiöitä ja pikkukaupunkeja. On kuitenkin muistettava, että yhdysvaltojen maaseutualueiden asekäytännöt ja yhteisöt poikkeavat Suomen vastaavista. Siitä huolimatta oletan, että suomalaiset koulu-uhkaukset sijoittuvat useammin suurimpia kaupunkeja pienemmille paikkakunnille.

Sosiaaliset suhteet ja kiusaamiskokemukset

Koulusurmien tekijöillä on usein marginalisaation kokemuksia, he saattavat olla henkisesti tai fyysisesti kiusattuja tai syrjittyjä vertaisyhteisössään. Oletan, että myös koulu-uhkaajilla on tällaisia kokemuksia. He voivat olla syrjäanvetäytyviä, torjuttuja tai kiusattuja.

Mielenterveysongelmat

Monessa ampumistapauksessa tekijällä oli jo iskua aiemmin havaittu mielenterveysongelmia. Osalla oli ongelmiin määrätty lääkitys. Oletan, että myös koulu-uhkaustapauksissa tekijällä saattaa olla mielenterveydellisiä ongelmia, joihin hän on tai ei ole saanut apua.

Ongelmat perheessä

Yhdysvaltojen koulusurmien tutkinnassa on kiinnitetty huomiota myös perheiden rikkonaisuuteen tai ongelmiin. Suomen koulusurmaajien perheissä ei ole ilmennyt sosiaalisia tai taloudellisia haasteita, mutta ihmissuhteiden läheisyydessä ja kurinpidossa on voinut olla ongelmia (Mankkinen et al. 2012, 20). Tarkastelen aineistoni tarjoamien mahdollisuuksien mukaan perhesuhteiden vaikutusta myös omassa tutkimuksessani.

Aseiden saatavuus

Kouluampumisten yhtenä syynä on julkisessa keskustelussa pidetty usein aseiden helppoa saatavuutta. Newmanin tutkimusryhmän tutkimista 27:stä yhdysvaltalaisesta kouluampujasta 24 käytti teoissaan joko omia tai jonkin perheenjäsenen tai sukulaisen omistuksessa olleita aseita (Newman et al. 2004, 317–318). Aseiden helppo saatavuus voi kertoa myös jotain siitä, kuinka yksinkertaista koulu-uhkauksen täytäntöönpano uhkaajalle olisi. Kouluväkivaltaa on tehty tuliaseiden lisäksi teräaseilla. Teräasetta on saatettu kantaa mukana uhkaustarkoituksessa. Vaikka useimmilla ihmisillä on todennäköisesti pääsy teräaseisiin eivätkä ne ole luvanvaraisia, niiden mukana kantaminen koulu yhteisössä on kuitenkin yleisesti hyväksytyjen normien vastaista.

Näiden piirteiden kautta voi havainnollistaa uhkausten luonnetta ja niiden keskinäistä erilaisuutta. Työni lähtökohtainen oletus on, että mitä useampi piirre esiintyy yksittäisessä tapauksessa, sen vakavammasta uhkauksesta on kyse. Aineistoni tarkempi luenta ja jaottelu kertoo onko todella näin, vai löytyykö aineistosta myös vakavia uhkauksia, jotka eivät täytä edellä mainittuja kriteerejä.

Edellä mainittujen piirteiden lisäksi aineistoa voi tarkastella tapausten vuotuisen ajallisen sijoittumisen kannalta. Ympäri maailmaa tapahtuneita kouluiskuja käsittelevä tutkimus osoitti, että 60 prosenttia nuorten tekemistä iskuista tapahtui vuoden ensimmäisellä puoliskolla (Böckler et al. 2013, 13). Kesäkuukausina iskuja on luonnollisesti hyvin vähän kesälomien vuoksi. Eniten uhkauksia tehtiin huhtikuussa. Huhtikuu voi olla stressaava kokeita sisältävä kuukausi ennen kouluvuoden loppua, mutta etenkin Yhdysvalloissa siihen liittyy myös tuhoisan Columbinen koulusurmien muistopäivä, jolloin sekä Kanadassa että Yhdysvalloissa on tehty uusia kouluampumisia. (Mt., 14.)

3 Aineisto ja menetelmät

Aineistoni on poliisin kirjaamat koulu-uhkaustapaukset vuosilta 2010, 2011 ja tammi-maaliskuulta 2012. Poliisin kirjaamisajasta riippuen osa tapauksista on saattanut tapahtua myös vuoden 2009 puolella. Aineistoa varten anoin Poliisihallitukselta tutkimuslupaa. Luvan myöntämisen jälkeen pyysin esitutkintapöytäkirjoja uhkaustapauksista Poliisihallitukselta saamani tutkintailmoituslistan perusteella, jonka Poliisihallituksen Marko Savolainen on koostanut poliisin tietoon tulleista koulu-uhkauksista. Aineistoa löytyi miltei jokaiselta poliisilaitokselta Suomessa ja ne tuli tilata kultakin laitokselta erikseen kirjallisesti.

Kaiken kaikkiaan tilasin 172 esitutkintapöytäkirjaa ja tutkintailmoitusta. Asiakirjat toimitettiin minulle postitse. Jotkin tilaamistani tapauksista jäivät toimittamatta tutkinnanjohtajan päätöksellä. Esitutkintapöytäkirjoja oli saatavilla tapauksista, joissa tutkinta oli edennyt asianosaisten kuulusteluvaiheeseen. Tutkintailmoituksia sain tapauksista, jotka selvisivät vähemmällä poliisityöllä. Käytännössä tutkintailmoitukset sisältävät tiedot tapauksen tapahtumapaikasta ja -ajasta, asianosaisista, tapahtuman kuvauksen sekä lyhyen selostuksen tutkinnasta ja jälkitoimista. Henkilöiden tunnistetiedot on poistettu aineistosta, mutta tiedoista ilmenee kuitenkin esimerkiksi tutkimuksen kannalta oleelliset tiedot tekijän iästä ja sukupuolesta.

Esitutkintapöytäkirjat sisältävät edellä mainittujen tietojen lisäksi kuulustelukertomuksia, joiden laajuus ja yksityiskohtaisuus vaihtelee tapauskohtaisesti. Kuulustelukertomuksissa myös tekijän ääni pääsee kuuluviin, mikä on useissa tapauksissa mielenkiintoista teon motiivien ja tekijän taustojen selvittämisessä. Kertomuksia tulee kuitenkin lukea pitäen mielessä se tosiasia, että kyseessä on vahvan auktoriteetin eli poliisin ja kuulusteltavan välinen keskustelu, ei vapaamuotoinen ja rento tutkimushaastattelu. Joidenkin tapausten asiakirjoissa on mukana myös erilaisia liitteitä, jotka liittyvät tutkinnan kannalta olennaisiin asioihin. Näitä ovat muun muassa kuvamateriaali mahdollisesti syntyneestä vahingosta, lisätiedot uhkaukseen liittyvistä

asevälineistä, kuvankaappauksia internetsivuista joilla uhkaus on tehty tai kuvia uhkaajan tuottamista piirroksista ja kirjoituksista. Nämä voivat osaltaan auttaa arvioimaan uhkauksen vakavuutta.

Aineistossa oli muutamia samaa tapausta käsitteleviä asiakirjoja, kuten esimerkiksi lisätutkintapöytäkirjoja tai takavarikkoja koskevia asiakirjoja. Kahdesta tapauksesta sain sekä S- että R-ilmoitukset. Poliisi kirjaa järjestelmänsä S-ilmoituksen muista kuin rikoksen johdosta toimitettavista poliisitutkinnoista. Jos S-ilmoituksen tutkinnan aikana tulee esiin asioita, joiden perusteella on syytä epäillä rikosta, asiasta kirjataan R- eli rikosilmoitus (Sisäasiainministeriö 2009, 4). Tapauksissa, joista sain sekä S- että R-ilmoituksia koskevat asiakirjat, olen karsinut tapauksen S-ilmoituksen pois käsiteltävästä aineistosta. R-ilmoitusten sisältö on näissä tapauksissa S-ilmoituksia laajempi.

Päällekkäisten asiakirjojen karsinnan myötä aineiston lukumääräksi jäi 164 asiakirjaa. Asiakirjojen laajuus vaihtelee runsaasti tapauksista riippuen. Suppeimmillaan tutkintailmoitus mahtuu yksipuoliselle A4-arkille, laajin asiakirja sisältää yli 100 sivua kuulustelupöytäkirjoineen lukuun ottamatta liitteitä, joita myös on runsaasti. Mukana on asiakirjoja tapauksista, joissa kyse oli väärinkäsityksien kaltaisista tilanteista. Joidenkin tapausten kohdalla voi myös spekuloida sillä, onko uhaksi koettu henkilö tarkoittanut aiheuttaa toiminnallaan väärinkäsityksen ja hämmennystä. Koulun henkilökunta on saattanut ottaa yhteyttä poliisiin myös esimerkiksi ampuma-aseisiin liittyvien ainekirjoitusten tai heidän mielestään epäilyttävän käytöksen vuoksi, vaikka mitään uhkausta ei olisikaan esitetty. Tällaisten mukana olo koulu-uhkauskirjoitusten joukossa jo sinänsä on osoitus kouluampumisten lisäämän huolen ja varovaisuuden määrästä. Niissä on viitteitä aikuisten keskuudessa levinneestä moraalipaniikista, vaikka väkivaltafantasioiden kaltaiset ainekirjoitukset voivat toki olla viitteitä väkivaltaisista aikeista, kuten Verlindenin, Hersenin ja Thomasin tutkimuksesta käy ilmi (2000, 43–44). Myös FBI:n koulusurmien uhka-arviointia käsittelevä raportti pitää ainekirjoitusten kaltaisia ”vuotoja” olennaisena osana nuorten väkivallan ehkäisyä (O’Toole 2000, 16).

Koulusurmat ovat kuitenkin nuoria puhutteleva aihe, jota moni oppilas saattaa haluta käsitellä itseilmaisun, kuten ainekirjoitusten tai kuvataiteen kautta. Siksi opettajilla tulisi olla hyvät valmiudet käsitellä aihetta oppilaiden kanssa avoimesti tekemättä siitä tabua ja lähtökohtaisesti poliisikuulusteluun johtavaa.

Osa asiakirjoista liittyi tapauksiin, joissa uhkauksen kohteena ei ollut koulu vaan toinen yksittäinen henkilö. Joissain tapauksissa sosiaalisissa medioissa välitetty kuva aseesta ja henkilöstä oli saanut henkilön lähipiirin huolestumaan ja ottamaan yhteyttä poliisiin. Tällaisissakaan tapauksissa ei voi sanoa kyseessä olevan suoraan kouluun kohdistuva uhkaus.

On huomattava, että aineistoni ei millään muotoa kykene antamaan tyhjentävää kuvausta käsillä olevasta ilmiöstä. Se kattaa ainoastaan poliisin kirjaamat koulu-uhkaukset 27 kuukaudelta ja yksittäiset tutkinta-asiakirjat vaihtelevat huomattavan paljon sisällöltään ja laajuudeltaan. Myös tapausten kirjaamistapa vaihtelee kirjoitustyylin suhteen. Joissakin tapauksissa kiinnitetään monipuolisemmin huomiota yksilön käyttäytymiseen mahdollisesti vaikuttaneisiin seikkoihin, toisista asiakirjoista tutkimuksen kannalta hyödyllistä tietoa saa vain tekijän iän, asuinalueen ja uhkauksen tekotavan suhteen. Toiset asiakirjat kuvaavat tekijän käyttäytymistä tutkintatilanteessa, kun taas toiset asiakirjat toteavat hyvin lyhyesti asiantilan. 25:stä tapauksesta ei ole kyetty selvittämään uhkauksen tekijää, joten näistä olen voinut tarkastella ainoastaan tekotapaa ja teon sijoittumista maantieteellisesti, mikäli kyseessä ei ole ollut internetissä tehty ja tiedoiltaan erittäin suppea uhkaus.

On myös syytä muistaa, että koulu-uhkauksia voi tapahtua poliisin tietoisuuden ulottumattomissa. Kaikki uhkauksen kuulleet tai nähneet eivät välttämättä ota yhteyttä poliisiin. Koska uhkatilanteita varten poliisin kanssa laaditut toimintaohjeet saattavat vaihdella koulukohtaisesti, ei samantapaisia uhkauksia välttämättä käsitellä samalla tavalla kaikkialla Suomessa. Uhkauksen tulkinta on myös aina subjektiivinen ja

reagointitapa uhkausviestin vastaanottajasta riippuvainen. Nämä seikat huomioon ottaen on vaikea hahmottaa koko koulu-uhkausilmiön laajuutta saati tutkia sitä kattavasti.

Toisaalta yli kahden vuoden otos kirjatuista uhkauksista antaa osviittaa uhkausten määrästä ja laadusta vuositason laajuudella. Koulu-uhkausten määrä nousee hetkellisesti heti kunkin kouluampumistapauksen jälkeen (Sisäasiainministeriö 2010, 2). Oman aineistoni ensimmäiset asiakirjat ovat ajalta, jolloin Suomen toisesta ja toistaiseksi viimeisestä kouluampumisesta oli kulunut vuosi ja reilut kolme kuukautta. Täten voi olettaa suurimman koulu-uhkausten piikin menneen ohi ja määrän tasoittuneen vuoden 2010 alkuun mennessä, josta oma tutkimusaineistoni alkaa.

Tutkin aineistoani ymmärtävän luennan keinoin. Hermeneuttisen tutkimustavan avulla pyrin hahmottamaan aineistossani esiintyvien osapuolien näkökulmia tapahtumiin. Kiinnitän huomiota myös aineiston kertomusten erityiseen tapahtumakontekstiin. Poliisitutkimuksissa ja -kuulusteluissa on kyse vahvan auktoriteetin väliintulosta, vahvemman ja heikomman vuorovaikutuksesta. Koulu-uhkauksissa uhkaaja on uhkausta tehdessään pyrkinyt usein luomaan itselleen vahvemman osapuolen position kouluyhteisössä. Poliisin osallistuminen tapahtumakulkuun kääntää tämän asetelman pääläelleen ja uhkaajasta tulee puolustautuja. Tämä on muistettava myös kuulustelukertomuksia ja uhkaajien motiiveja tulkittaessa. Analyysiosiossa käyttämäni lainaukset kuulustelupöytäkirjoista ovat poliisin kirjaamia, joten ne eivät ole suoria litterointeja kuulusteltavan puheesta. Tämän vuoksi on mahdotonta kiinnittää huomiota mahdollisiin äänenpainoihin ja eleisiin, joita kuulustelussa on mahdollisesti esiintynyt.

Tarkastelen koulu-uhkauksissa ilmeneviä piirteitä aiemman koulusurmia koskevan tutkimuksen valossa keskittyen niihin seikkoihin, jotka ovat tyypillisiä sekä Suomessa että ulkomailla tapahtuneille kouluampumisille. Näkökulmani mukaan vakavaan koulu-uhkaukseen liittyy myöhemmän kouluampumisen tai kouluun kohdistuvan muun väkivaltaisen iskun riski, mikäli uhkauksella ja uhkaajalla on samanlaisia piirteitä kuin aiemmilla koulusurmatapauksilla ja kouluampujilla. Täten esimerkiksi iältään

huomattavasti vanhemman, kouluyhteisöön kuulumattoman henkilön tekemä uhkaus ei ole vertailtavissa niin sanottuihin tyypillisempiin koulu-uhkauksiin, joita tekevät nykyiset tai entiset oppilaat. Myös selkeästi kahden ihmisen keskinäiseen vuorovaikutukseen rajautuvat kiistat ja niistä johtuvat uhkaukset eivät suoranaisesti vaikuta yleiseltä koulu-uhkaukselta, joskin ne voivat kehittyä ja kärjistyä laajemmin kouluyhteisöä koskeviksi. Kuten Gaertner ja Iuzzini (2005, 309) toteavat, syrjinnän kohde voi assosoida syrjinnän johtuvan koko ryhmästä, vaikka vain yksi ryhmän jäsen harjoittaisi syrjintää. Useimmissa henkilökohtaisissa uhkaustapauksissa lapsi tai nuori on uhannut puheillaan tai kirjoituksillaan opettajaa tai rehtoria, jotka eroavat oleellisesti nuorten vertaisyhteisön jäsenistä. Jos uhkaajan muut sosiaaliset suhteet kouluyhteisössä ovat näissä tapauksissa kunnossa, näyttää epätodennäköisemmältä että uhkaaja kohdistaisi vihaansa koko kouluyhteisöä kohtaan.

Luokittelun aineistoa tapauksista löytyvien toistuvuuksien perusteella. Aineiston heterogeenisuus tekee luokittelun rajoista häilyviä ja liikkuvia. Osa tapauksista voisi kuulua useampaan luokkaan ja jotkin tapaukset voisi luokitella toisin, jos tapauksista olisi saatavilla lisää tietoa. Aineisto on kuitenkin paras mahdollinen tutkimustarkoitukseen saatavilla oleva tieto kaikista tutkimuksen käsittelemän ajanjakson aikana tehdyistä koulu-uhkauksista.

Aluksi hyödynnän tapausten vertailussa laadullisen vertailevan tutkimuksen menetelmiä. Työkalun tähän tarjoaa Charles Raginin kvalitatiivinen vertaileva analyysi (Qualitative Comparative Analysis, QCA), joka on eräänlainen sillanrakentaja laadullisen ja määrällisen tutkimuksen välillä. Kvalitatiivinen vertaileva analyysi mahdollistaa yhdessä esiintyvien piirteiden etsimisen aineistosta, mikä on olennaista myös omassa tutkimuksessani. Menetelmä perustuu Boolean algebraan, jonka kehitti matemaatikko George Boole. Boolean algebran soveltaminen edellyttää asioiden pelkistämistä dikotomioiksi, jolloin tutkittava tapaus joko kuuluu tai ei kuulu johonkin tiettyyn kategoriaan. Esimerkkinä omasta aineistostani tutkittavan koulu-uhkaustapauksen tekijä joko on tai ei ole sukupuoleltaan mies. Tällöin sukupuoli on

kategoria, johon tapaus luokitellaan. Jos tekijä on sukupuoleltaan mies, tapaus saa sukupuolimuuttujan arvon 1. Jos tekijän sukupuoli ei ole mies, tapaus saa sukupuolimuuttujan arvon 0. Sukupuoli on käyttämistäni muuttujista selkein dikotomia myös luonnostaan. Muiden muuttujien muodostaminen vaatii aineiston ominaisuuksien radikaalia yksinkertaistamista. Se on kuitenkin selkeän tutkimuksen kannalta olennaista (Luoma, 2006).

Edwin Amenta ja Jane D. Poulsen (1994, 25) ovat luokitelleet neljä tavallisinta tapaa käyttää kyseistä menetelmää. Ensimmäisessä eli kattavassa lähestymistavassa QCA:ta käytetään ainoana menetelmänä tutkimuksen hypoteesin testaamisessa. Toinen tapa on niin sanottu perspektiivinen lähestymistapa. Siinä teoriasta johdetaan joukko tekijöitä empiiristä analyysia varten. Kolmas tapa on tilastollista merkitsevyyttä tarkasteleva, ja siinä analyysiin valitaan tilastollisen analyysin perusteella tilastollisesti merkitseviä tekijöitä. Viimeinen tapa on uudelleen tarkasteleva lähestymistapa, jossa tilastollisesti ei-merkitseviä tekijöitä lisätään tilastollisesti merkitsevien tekijöiden joukkoon. Tämän jälkeen tarkastellaan, miten ei-merkitsevien tekijöiden lisääminen vaikuttaa tutkimustuloksiin.

3.1 QCA:n hyödyntäminen käytännössä

Boolean analyysi edellyttää totuustaulujen muodostamista aineistosta. Totuustaulussa on yhtä monta riviä, kuin on mahdollisia syytekijän arvojen yhdistelmiä. Esimerkiksi kolmen selittävän tekijän totuustaulussa olisi kaksi potenssiin kolme riviä, eli kahdeksan riviä. Selittävät tekijät saavat joko arvon 1 tai 0.

A	B	C	Y	N
0	0	0	0	n1
0	0	1	0	n2
0	1	0	1	n3
1	0	0	1	n4
1	1	0	1	n5
0	1	1	1	n6
1	1	1	1	n7
1	0	1	1	n8

Esimerkkitaulussa A, B ja C edustavat selittäviä tekijöitä ja Y selitettävää tekijää. Totuustauluihin kirjataan myös tapausten lukumäärä N. Olen kuvannut N:n saamia arvoja n:llä ja numerotunnisteilla yhdestä kahdeksaan.

Esimerkkitotuustaulusta on helppo huomata, millä selitettävien tekijöiden yhdistelmillä selitettävä tekijä Y saa arvon 1. Vain kaksi ensimmäistä kombinaatiota tuottaa Y:n arvoksi 0:n. Tästä voidaan päätellä, että jos A ja B saavat kummatkin arvon 0, myös Y saa arvon 0. Mikä tahansa muu A:n, B:n ja C:n arvojen kombinaatio saa aikaan Y:n arvon 1.

Totuustaulusta muodostetaan analyysiä varten Boolean yhtälö. Jos jokin tekijä saa arvon 1, sitä koskeva ehto on voimassa. Tietyn ehdon voimassaolo merkitään tällöin isolla kirjaimella. Totuustaulusta päätellen voidaan muodostaa yhtälö:

$$Y = aBc + Abc + ABc + aBC + ABC + AbC$$

Vaihtoehtoisesti voidaan muodostaa yhtälö myös ei-havaituista ehdoista:

$$y = abc + abC$$

Jälkimmäinen yhtälö voidaan lyhentää muotoon

$$y = ab$$

sillä vain a:n ja b:n yhdistelmät tuottavat Y:llän arvon 0.

Tällaista mahdollisimman yksinkertaisen yhtälön löytämistä kutsutaan Boolean yhtälön minimoinniksi. Minimointisäännön mukaan, jos kaksi boolelaista syytekijöiden yhdistelmää eroavat toisistaan vain yhden syytekijän kohdalla, ja jos kummankin yhdistelmän lopputulos on kuitenkin sama, tämä yhdistelmiä erottava tekijä voidaan poistaa, koska sillä ei ole lopputuloksen kannalta merkitystä. (Luoma, 2006.) Yllä mainitussa yhtälössä $y = abc + abC$ erottava tekijä C voidaan poistaa, sillä se ei muuta sitä lopputulosta että y saa arvon 0. Täten yhtälö $y = ab$ on minimoitu Boolean yhtälö.

Boolean yhtälön minimointi jatkuu niin sanotulla ensimmäisten implikanttien etsimisellä, mikäli yhtälön muodostaminen ei ole yhtä yksinkertaista kuin esimerkissä $y = ab$. Muuttujan Y tapauksessa syytekijöiden yhdistelmät täytyy ensin reduktoida tekijäpareiksi:

abc yhdistyy $Abc:n$ kanssa $\rightarrow bc$

Abc yhdistyy $ABc:n$ kanssa $\rightarrow Ac$

ABc yhdistyy $ABC:n$ kanssa $\rightarrow AB$

aBC yhdistyy $ABC:n$ kanssa $\rightarrow BC$

ABC yhdistyy $AbC:n$ kanssa $\rightarrow AC$

Näistä tekijäpareista etsitään olennaiset ensimmäiset implikantit muodostamalla ensimmäisten implikanttien taulu.

	abc	Abc	ABc	aBC	ABC	AbC
bc	X	X				
Ac		X	X			
AB			X		X	
BC				X	X	
AC					X	X

Taulusta voi huomata, että Ac ei ole olennainen tekijäpari, sillä sen kattavat myös bc ja AB . Muut tekijäparit sen sijaan ovat olennaisia. Näin ollen lopullinen reduktoitu Boolean yhtälö tässä kuvitteellisessa esimerkissä olisi seuraava: $Y = bc + AB + BC + AC$.

3.2 Muuttujat

Kuten todettua, aineistoni yksittäisten tapausten sisältö vaihtelee paljon, eikä kaikista asiakirjoista saa irti yhtä paljon samoja seikkoja, kuin sisällöltään monipuolisimmista asiakirjoista. Kun tapaukset kootaan taulukon muotoon erilaisten muuttujien perusteella, taulukkoon jää paljon puuttuvia tietoja joidenkin muuttujien kohdalle. Seuraavaksi esittelen ne muuttujat, joiden avulla aineistoa on mahdollista luokitella ja koodata. Annan muuttujille joko arvon 0 tai 1 sen mukaan, ilmeneekö tapauksessa jokin piirre vai ei. Tämä koodaus helpottaa tapausten vertailua. Kaikkia muuttujia ei kuitenkaan voi paikantaa kaikista aineistoni asiakirjoista.

Sukupuoli

Kun tekijän sukupuoli muuttujana typistetään Raginin menetelmän mukaiseksi dikotomiaksi eli 0/1-muuttujaksi, edustaa mies muuttujan arvoa 1 ja ei-mies (aineistoni tapauksissa nainen) muuttujan arvoa 0.

Ikä

Tutkimusoletukseni mukaan koulu-uhkaajien iät vaihtelevat tekohetkellä useimmiten 11–22 ikävuoden välillä. Tutkimukseni ikämuuttuja on muodostettu siten, että muuttujan arvon 1 saavat kaikki tapaukset, joissa tekijä on iältään 11–22 vuotta. Muuttujan arvon 0 saavat tätä nuoremmat ja vanhemmat uhkaajat.

Alue

Rajaan tutkimukseni aluemuuttujan siten, että kuuden suurimman kaupungin alueelle sijoittuvat koulu-uhkaukset saavat arvon 0 ja näiden ulkopuolelle sijoittuvat koulu-uhkaukset arvon 1. Suurimmat kaupungit eivät siis ole tutkimukseni tyypillisen koulu-uhkauksen ominaisuuksiin sopivia tapahtuma-alueita. Suurimmilla kaupungeilla

tarkoitan tässä väkiluvultaan suurimpia kaupunkeja, joita ovat Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Oulu ja Turku (Väestörekisterikeskus 2012). On kuitenkin muistettava, että näissä kaupungeissa on myös lähiöitä ja maaseutumaisempia alueita. Esimerkiksi Oulun asukastiheys on radikaalisti muita suuria kaupunkeja pienempi. Vuonna 2013 Oulun asukastiheys oli 49,2 asukasta per neliökilometri. Näistä kuudesta kaupungista toiseksi pienin asukastiheys oli Tampereella, jossa asukkaita oli vuonna 2013 yhtä neliökilometriä kohden 315,3 (Kuntaliitto 2013). Väestömäärältäänkin suurista kaupungeista voi löytyä kylämaista yhteisöllisyyttä ja kooltaan pieniä kouluja, jotka saattavat luoda otolliset olosuhteet ostrakistisille rakenteille.

Sosiaaliset suhteet ja kiusaamiskokemukset

Sosiaalisia suhteita ja kiusatuksi tulemisen kokemista kuvaava muuttuja on muodostettu siten, että kiusatun, epäsosiaalisen tai yksinäisen tekijän tapaus saa muuttujan arvon 1. Tapaukset, joiden tutkinta-asiakirjoissa todetaan, ettei kiusaamiskokemuksia tai ongelmia sosiaalisuuden suhteen ole, saavat arvon 0. On kuitenkin syytä muistaa, että sosiaalisiin suhteisiin tai yksinäisyyteen liittyvät havainnot voivat olla pelkästään koulutovereiden tai koulun henkilökunnan kokemuksia niissä tapauksissa, joissa tapauksen tutkinta ei ole edennyt tekijän kuulusteluihin ja joista ei ole saatavilla kuulustelupöytäkirjoja. Aina kaverisuhteita ei myöskään käsitellä kuulusteluissa. Jos kavereista, yksinäisyydestä tai kiusaamisesta ei ole mitään mainintaa tapauksen asiakirjassa, tämä muuttuja on koodattu puuttuvaksi tiedoksi.

Mielenterveysongelmat

Tapaukset, joissa tekijä kertoo ahdistuksestaan tai tekijällä on havaittu mielenterveysongelmia ennen tai jälkeen uhkauksen, saavat muuttujan arvon 1. Tapaukset, joissa todetaan tekijän terveydentilan olevan hyvä, saavat muuttujan arvon 0. Jos mielenterveydestä ei ole mainintaa suuntaan tai toiseen, muuttujan arvo on koodattu puuttuvaksi tiedoksi.

Ongelmat perheessä

Aineistostani käy monessa tapauksessa ilmi, jos tekijä on esimerkiksi avioero-perheestä tai jos hän asuu kasvatuskodissa. Tällaisia säröjä perhesuhteissa sisältävät tapaukset saavat muuttujan arvon 1. Jos asiakirjassa todetaan perhesuhteiden olevan hyvät, muuttuja saa arvon 0. Jos perheen tilannetta ei käsitellä lainkaan, muuttujan saama arvo on koodattu puuttuvaksi tiedoksi.

Aseiden saatavuus

Mikäli uhkauksen tekijällä tai tämän perhepiirissä oli uhkaushetkellä tuliaseita, muuttuja saa arvon 1. Jos aseita tai aselupia ei ole, muuttuja saa arvon 0. Jos aseita ei ole käsitelty tutkinnan yhteydessä, muuttujan arvo on koodattu puuttuvaksi tiedoksi. Havaitut mukana kannetut teräaseet olen koodannut myös saamaan arvon 1, sillä teräaseilla on toteutettu kaksi aineistoni väkivaltatapausta ja niillä on rooli myös muualla maailmassa tehdyissä kouluiskuissa.

4 Analyysi

4.1 Tapausten vertailu muuttujien saamien arvojen avulla

Analyysini aluksi muodostin aineistostani taulukon, josta käy ilmi jokaisen tapauksen saamat arvot muuttujittain (ks. Liite). Jos asiakirjoista ei ole ilmennyt tietoja jostakin muuttujasta, puuttuvat tiedot on merkitty taulukkoon viivalla. Taulukko osoittaa, että suurin osa, 120 kappaletta, poliisin kirjaamista tapauksista on miespuolisten henkilöiden tekemiä. 25 tapauksessa sukupuoli on jäänyt selvittämättä, sillä tapauksen tekijää ei ole saatu selvitettyä. Lopuissa 19 tapauksessa tekijä tai epäilty on ollut sukupuoleltaan nainen.

110 tapauksessa tekijä tai epäilty oli iältään 11–22-vuotias. 25 tapauksessa tekijän tai epäillyn ikä on ollut joko alle 11 vuotta tai yli 22 vuotta. Useimmiten näissä tapauksissa kyseessä on ollut yli 22-vuotias henkilö. 27 tapauksessa tekijän ikä ei ole tiedossa, sillä teosta ei ole otettu ketään kiinni, tai iästä kertovat tiedot on poistettu asiakirjasta.

Alueellisesti tarkasteltuna 107 tapausta sijoittui jonnekin muualle, kuin kuuteen väkiluvultaan suurimpaan suomalaiseen kaupunkiin. Tämän muuttujan arvot on määriteltävissä jokaisesta tapauksesta, joten puuttuvia tietoja ei ole. Koska sukupuoli-, ikä- ja aluemuuttujat eivät juuri sisällä puuttuvia tietoja, näitä on helppo tarkastella myös yhdessä. Tapauksia, joissa kyseiset muuttujat saavat arvon 1, on yhteensä 69 kappaletta.

Sosiaalisten ongelmien, mielenterveysongelmien, perheongelmien ja aseiden saatavuuden suhteen tietoja oli saatavilla asiakirjoista huomattavasti vähemmän. Jonkin asteisia sosiaalisia ongelmia oli kuitenkin läsnä 37 tapauksessa. Jos asiakirjojen perusteella on näyttänyt siltä, että tekijän tai epäillyn sosiaaliset verkostot ovat tiiviitä, häntä ei ole kiusattu eikä hän ole kokenut ostrakismia, on tapaus saanut tämän muuttujan kohdalla arvon 0. Näitä tapauksia on kuitenkin vain 2. 29 tapauksessa

tekijällä tai epäilyllä oli todettu mielenterveydellisiä häiriöitä tai epävakautta. Neljässä tapauksessa tekijä tai epäilty oli todettu täysin terveeksi. Puuttuvia tietoja tämän muuttujan kohdalla on siis hyvin runsaasti.

18 tapauksen kohdalla kävi ilmi perhesuhteiden rikkonaisuus. Vanhemmat olivat esimerkiksi eronneet, tai tekijä asui joidenkin muiden kuin vanhempiensa luona. Vain yhden tapauksen asiakirjoista kävi selvästi ilmi, että perhesuhteet olivat kunnossa. Muissa asiakirjoissa perheeseen liittyvät seikat jäivät pimentoon. Aseiden saatavuus -muuttujan kohdalla on eniten muuttujan arvon 0 saavia tapauksia suhteessa arvon 1 saaviin tapauksiin. Näissä tapauksissa poliisi on tarkistanut tekijän tai epäillyn aseluvat ja alaikäisten kohdalla myös hänen perheensä hallussa olevat aseet ja aseluvat. Jos tällaisia ei ole ollut, tapaus on saanut muuttujan arvon 0. Näitä tapauksia on 21. Muuttujan arvon 1 saavia tapauksia on 24. Näissä tapauksissa tekijällä/epäilyllä tai hänen perheellään on ollut tapauksen tutkintavaiheessa aseita tai aselupia, tai tekijä/epäilty on kantanut mukanaan esimerkiksi teräasetta uhkaamistarkoituksessa. Myös muuttujan arvon 0 saaneiden tapausten henkilöillä on todennäköisesti mahdollisuus käyttää teräasetta, mutta he eivät ole todistettavasti käyttäneet tai kantaneet mukanaan sellaisia.

Mielenkiintoisinta taulukossa on se, miten eri muuttujien arvot esiintyvät yhdessä kussakin tapauksessa. Oletukseni on, että eniten eri muuttujien arvoja 1 saavat tapaukset ovat aineistoni vakavimpia tapauksia. Aineistossa on vain 1 tapaus, jossa kaikki muuttujat saavat arvon 1. Kvalitatiivisen luennan perusteella tämän tapauksen voi myös arvioida olevan vakava koulu-uhkaus, johon on ollut tarpeellista reagoida poliisin taholta. Tapauksia joissa vähintään kuusi muuttujaa saa arvon 1, on vain kaksi. Nämäkin tapaukset ovat kuitenkin luokiteltavissa vakaviksi uhkauksiksi. Enintään viiden muuttujan arvoja 1 saavia tapauksia on jo huomattavasti enemmän, yhteensä 16 kappaletta. Näiden joukossa on paitsi vakavasti otettavia koulu-uhkauksia, myös henkilökohtaisia uhkauksia sekä tapauksia, joissa varsinaista uhkausta ei ole lainkaan

tehty. Viimeksi mainituissa poliisi-ilmoitukseen on johtanut henkilön huolestuttava käytös ja signaalit, jotka on lähipiirissä tulkittu turvallisuutta uhkaaviksi.

Tapauksia, joissa enintään neljä muuttujaa saa arvon 1, on kaikkiaan 27 kappaletta. Näiden joukossa on sekä vakavia uhkauksia että hyvin paljon muunlaisia tapauksia. Mukana on esimerkiksi ilkivaltatarkoituksessa tehty omatekoinen räjähdde, henkilön hallusta löytyneet patruunat, henkilöön kohdistuvia uhkauksia sekä huolestuttavasta käytöksestä aiheutuneita yhteydenottoja poliisiin. Niissä tapauksissa, joissa vain enintään kolme muuttujaa saa arvon 1, ei ole mukana vakavimpina näyttäytyviä, niin sanottuja tyypillisiä koulu-uhkaustapauksia.

Tällainen tarkastelutapa osoittaa, että mitä vähemmän tapaukset saavat muuttujan arvoja 1, sitä enemmän tapausten joukkoon mahtuu erilaisia, epätyypillisiä koulu-uhkaustapauksia, joissa uhkausta ei ole välttämättä lainkaan esitetty. Uhkausten vakavuus ja laatu ei kuitenkaan selity sillä, kuinka moni muuttuja saa arvon 1. Aineistossa on myös vakavia uhkauksia, joissa jokin yksittäinen tai jopa useampi muuttuja saa arvon 0. Yksi mielenkiintoisin muuttuja tässä suhteessa on tekijän sukupuoli. Kun kouluampumisia ja koulu-uhkauksia on yleensä pidetty vahvasti poikiin ja miehuuteen liittyvänä ilmiönä, näyttää aineistoni valossa siltä, että myös tytöt ja nuoret naiset tekevät koulu-uhkauksia. Määrät ovat toki paljon pienemmät verrattuna miespuolisten tekemiin uhkauksiin. Tapauksiin liittyvät taustatekijät näyttävät aineistossani samanlaisilta kummallakin sukupuolella. Uhkaaja on kokenut kiusaamista ja syrjäytymistä vertaisryhmästään, mikä on tehnyt jokapäiväisestä arjesta vaikeaa. Uhkaus on ollut keino purkaa pahan olon tunnetta tai sillä on haluttu näpäyttää kiusannutta vastapuolta.

Myös aluemuuttujan arvon 0 saavissa tapauksissa on mukana vakavia uhkauksia, sekä yksi aineistoni kolmesta vakavasta väkivaltatapauksesta. On huomattava, että aluemuuttuja on muodostettu väkiluvultaan suurimpien kaupunkien perusteella, eikä se kerro näiden suurimpien kaupunkien sisäisestä rakenteesta paljoakaan. Myös suurien

kaupunkien laitamalla voi olla kylämäisiä yhteisöjä, ja etäisyydet kaupungin keskuksiin voivat olla pitkiä.

Mitä enemmän tapaukseen liittyy puuttuvia muuttujan arvoja, sitä vaarattomampana tapaus näyttäytyy. Puuttuvat tiedot voivat johtua esimerkiksi siitä, että tapaus on selvitetty nopeasti eikä asiakirjaan ole selvittämisen yksinkertaisuuden johdosta kirjattu paljoakaan tietoja. Eniten puuttuvia tietoja liittyy tapauksiin, joissa tekijää ei ole saatu kiinni. Nämä ovat esimerkiksi kirjoituksia wc-tiloissa tai koulun ulkopuolisen tilan seinässä. Tällaisiin tapauksiin liittyvää uhkaa on vaikea arvioida, ja niistä ilmoittamiseen on saattanut liittyä niin sanotun pelon ilmapiirin leviäminen kouluampumisten myötä. 13 tapausta eli yli puolet niistä tapauksista, joissa tekijää ei ole voitu jäljittää, sijoittui suurimpiin kaupunkeihin.

Muodostin laadullista vertailevaa analyysia varten kehitetyllä Tosmana-ohjelmalla (Cronqvist 2007) totuustaulun taulukkojen tapauksista, josta ilmenevät ne muuttujat, joissa puuttuvia tietoja on vähiten: sukupuoli, ikä ja alue. Muuttujan O arvo 1 tarkoittaa taulukossa poliisin kirjaamaa tapausta ja se on lisätty totuustauluun tarkastelun selkeyttämisen vuoksi.

Taulukko 1: Totuustaulu sukupuoli-, ikä- ja aluemuuttujista

v1: Sukupuoli v2: Ikä v3: Alue

O: Kirjattu tapaus id: Tapausten tunnisteet

v1	v2	v3	O	id
1	1	1	1	N(1–5), N(7–19), N(28–30), N35, N40, N43, N46, N(48–50), N(60–61), N63, N66, N68, N(70–72), N(78–79), N83, N(85–86), N88, N(90–94), N(96–97), N101, N104, N106, N(112–117), N(119–123), N125, N(128–129), N131, N135, N137
1	1	0	1	N6, N20, N(25–26), N31, N37, N39, N(41–42), N47, N62, N(64–65), N67, N69, N76, N89, N98, N(109–110), N(126–127), N(132–133), N139
0	1	0	1	N21, N23, N27, N33, N(36–37), N(54–56)
0	1	1	1	N57, N(73–74), N(81–82), N(102–103), N124, N130
1	0	0	1	N24, N(44–45), N(58–59), N(99–100), N111, N134, N136
0	0	0	1	N22, N32,
1	0	1	1	N34, N(51–53), N80, N84, N87, N95, N105, N(107–108), N118, N138

Totuustaulusta voi huomata, että suurin osa tapauksista saa sukupuoli-, ikä- ja aluemuuttujien arvon 1. 24 sukupuoli- ja ikämuuttujan arvon 1 saavista tapauksista sijoittuu kuitenkin alueellisesti suurimpien kaupunkien alueelle. Kun tarkastellaan kaikkia suurimpiin kaupunkeihin sijoittuvia tapauksia, voi huomata naispuolisten tekijöiden/epäiltyjen osuuden näistä olevan suhteellisesti huomattavasti suurempi kuin miespuolisten. Naispuolisten tekemistä 19 uhkauksesta 10 eli noin 53 prosenttia sijoittui suurimpiin kaupunkeihin. Miespuolisten tekemistä 120 uhkauksesta suurimpiin kaupunkeihin sijoittui 35 kappaletta, eli vain noin 29 prosenttia.

Vain kahdessa tapauksessa epäilty oli naispuolinen, iältään 11–22 vuotta nuorempi tai vanhempi ja tapaus sijoittuu suureen kaupunkiin. Jos totuustauluun lisätään muita

puuttuvia tietoja sisältäviä muuttujia, tapaukset hajautuvat entisestään. Totuustaulu vahvistaa kuvaa siitä, että luotettavia yhteisiä syy-yhdistelmiä kyseisille uhkauksille ei voida pelkkien muuttujien saamien arvojen perustella löytää.

Muuttujien saamia arvoja tarkastelemalla on mahdollista haarukoida aineistomassasta vakavia tapauksia kiinnittämällä huomiota mahdollisimman paljon muuttujan arvoja 1 saaviin tapauksiin. Tällöin huomiotta voi kuitenkin jäädä vakavia tapauksia, jotka tyyppillisestä poiketen sisältävät myös muuttujan arvoja 0. Myös ne vakavat tapaukset voivat jäädä varjoon, joissa on syystä tai toisesta useita puuttuvia tietoja. Taulukon perusteella on myös mahdotonta sanoa mitään tapausten sisällöllisistä samankaltaisuuksista ja yksityiskohdista.

Aineistoni ei näytä oleellisesti jakautuvan valitsemieni dikotomisten muuttujien mukaan ja puuttuvat tiedot vaikeuttavat kahtia jakavaa tarkastelutapaa entisestään. Tapausten tarkastelu pelkästään valitsemieni muuttujien saamien arvojen valossa ei tuota luotettavia johtopäätöksiä uhkausten laadusta ja todellisesta sisällöstä. Aineistoa tulee siis tarkastella tarkemmin enemmän kvalitatiiviseen tutkimukseen ja ymmärtävään luentatapaan nojaten. Hermeneuttisen luennan perusteella asiakirjoja on mahdollista luokitella erilaisiin ryhmiin niissä esiintyvien yhteisten piirteiden mukaan, jotka eivät ole havaittavissa muuttujien saamista arvoista. Seuraavaksi siirryn erittelemään aineistoa näihin ryhmiin ja avaan kullekin ryhmälle tyyppillisiä ominaisuuksia esimerkkien kautta.

4.2 Tapausten luokittelu yhteisten piirteiden mukaan

Tapauksista ylivoimaisesti suurin osa on miespuolisten henkilöiden tekemiä uhkauksia tai ilmoittajan uhkauksiksi tulkitsemia tekoja. Naispuolisia tekijöitä on 164 tapauksesta vain 19. Iältään tekijät ovat enimmäkseen 11–22-vuotiaita. On kuitenkin huomattava, että 164 työni käsittelemää tapausta sisältävät myös 25 tapausta, joissa tekijää ei ole saatu selville. Alueellisesti tarkasteltuna 57 tapausta eli runsas kolmannes sijoittuu

väkiluvultaan Suomen suurimpiin kaupunkeihin. Suurin osa uhkauksista on siis tehty väkiluvultaan pienemmällä paikkakunnilla. Mukana oli myös muutama toteutunut väkivaltatapaus. Näiden seikkojen pohjalta voi todeta, että tapausten heterogeenisyydestä huolimatta ne vastaavat suurilta osin oletamaani kuvaa tyypillisestä koulu-uhkauksesta tekijän sukupuolen, iän ja tekopaikan sijainnin suhteen..

Tarkastelen poliisin kirjaamia koulu-uhkaustapauksia tyypitellen niitä niiden jakamien yhteisten piirteiden mukaan. Olen muodostanut tapauksista kuusi erilaista luokkaa, jotka ovat tapausten lukumäärältään hyvin erilaisia. Erot näihin luokkiin kuuluvien tapausten sisällössä ja tekojen taustoissa ovat kuitenkin selviä, vaikka jotkin tapauksista ovat luokiteltavissa useampaan kuin yhteen luokkaan. Luokat muodostuivat aineistosta melko luontevasti usean lukukerran jälkeen. Luokitusten ulkopuolelle jäi seitsemän tapausta, joissa oli kyse esimerkiksi väärinkäsityksestä, koulun ja kouluajan ulkopuolella tapahtuneesta välikohtauksesta tai lievästä ampuma-aserikoksesta. Nämä tapaukset eivät viittaa asiakirjasisältönsä puolesta koulu-uhkaan. Myös ne tapaukset, joissa tekijää ei ole saatu selville, ovat luokitusteni ulkopuolella.

Aluksi perehdyn toteutuneisiin kouluväkivaltatapauksiin, joissa väkivallalla uhkaaminen on ollut oleellisesti läsnä. Aineistossani oli näiden lisäksi väkivaltaa sisältänyt poliisin kirjaama tapaus, joka ei kuitenkaan sijoittunut koulun alueelle eikä koulupäivän ajankohtaan. Siksi tätä tapausta ei ole mielekästä käsitellä kouluväkivaltana. Seuraavaksi käsittelen uhkauksia, joissa on saattanut olla potentiaalisen vakavan väkivallan mahdollisuus tilanteen eskaloituessa. Näihin uhkauksiin on kuitenkin puututtu ajoissa. Nämä uhkaukset ovat tulkittavissa niin sanotuiksi ”läheltä piti” -tilanteiksi. Näiden jälkeen olen tyypitellyt omaksi luokakseen uhkaukset, joissa uhkaaja on halunnut apua ja kiinnittänyt viranomaisten huomion itseensä koulusurmapuheella. Ero edelliseen luokkaan löytyy tekotavasta ja tekijään liittyvistä seikoista. Tämän kategorian uhkaukset ovat eräänlaisia henkilökohtaisia avunhuutoja, joilla ei ole selkeää yhteyttä esimerkiksi koulussa koettuun ostrakismiin ja kouluyhteisöön liitettäviin ongelmiin. Tätä seuraa selväksi ilkeväkiseksi tulkittavat

tapaukset. Olen eritellyt omaksi luokakseen myös henkilökohtaiset, yhteen ihmiseen kohdistuvat uhkaukset. Viimeiseksi luokaksi olen muodostanut ryhmän niistä uhkaustapauksista, joissa on viitteitä ilmoittajien ylireagoinnista ja moraalipaniikista. Tarkoitukseni ei millään muotoa ole vähätellä näitä tapauksia, sillä ne pohjautuvat usein aitoon pelkoon ja huoleen sekä omasta että muiden ihmisten hyvinvoinnista, sekä koko kouluyhteisön toimintaedellytyksistä.

4.2.1 Toteutuneet kouluväkivaltatapaukset

Pieni osa aineistostani koskee toteutunutta väkivaltaa kouluissa. Joihinkin näistä liittyy samanlaisia piirteitä kuin koulusurmatapauksiin. Eräässä teräaseella tehdyssä väkivaltaisessa iskussa toista oppilasta vastaan tekijä kertoi syyksi monen vuoden kiusaamiskokemukset ja uhrin häneen kohdistaman pilkan. Kiusaaminen ja pilkkaus ovat todennäköisesti myös aiheuttaneet tekijälle häpeän tunteita. Isku tapahtui koko luokan ja opettajan läsnä ollessa. Tekijä kertoi kuulustelussa tekonsa syynä olleen ”epämääräistä koston halua ja raivonpurkaus”.

Olin erittäin vihainen kokemistani loukkauksista ja tästä syystä ajatukseni sumeni.(...) En pystynyt tuossa tilassa harkitsemaan ja miettimään yhtään tekojeni seurauksia. En hallinnut itse tekemisiä.(...) Tilanne ei ollut itsekriittisessä ja seurauksia harkitsevassa tilassa mielessäni. (Tekijä)

Tekijän kuvaus kontrollin pettämisestä ja ajatusten sumenemisestä vaikuttaa osuvalta esimerkiltä häpeäraivon ilmentymästä, jota voi soveltaa myös kouluampumistapauksiin silloin, jos tekijä on kokenut syvää nöyryytystä ja häpeää koulunsa keskuudessa. Omien sanojensa mukaan iskun tekijä ei ollut kertonut kiusaamiskokemuksistaan kuin ”ehkä yhdelle kaverilleen”, eikä asiasta oltu puhuttu kuin kerran tai kaksi. Hän myös kielsi tulleen kiusatuksi koulun henkilökunnan ja vanhempiensa kanssa käydyssä tapaamisessa, vaikka kuulustelupöytäkirjoista ilmenee että häntä oli kiusattu. Tekijä kertoi yrittäneensä vältellä kiusaajiaan ja olleensa rauhallinen ennen kuin tilanne

kärjistyi väkivaltaiseksi iskuksi. Uhrin tekijään kohdistamat sanat kuitenkin aiheuttivat hänessä ahdistusta ja rikkoivat aiemman rauhallisen olotilan.

Tekijän mukaan isku ei ollut suunniteltu, mutta hän kantoi silti teräasetta mukanaan. Tätä hän perusteli pelottelulla; asetta saattoi hyödyntää kiusaajia vastaan uhkailutarkoituksessa. Tekijä piti uhkausta perusteluna teräaseen kantamiselle. Tältä pohjalta voi sanoa ainakin uhkauksen olleen jossain määrin suunniteltu; jos uhkailuakaan ei olisi suunniteltu, tekijä ei olisi ottanut teräasetta mukaansa. Teko vaikuttaa uhkauksesta pidemmälle edenneeltä kouluväkivaltatapaukselta, jossa oli suuri riski mittaviin henkilövahinkoihin. Uhri selvisi vammoilla, jotka hoidettiin sairaalassa. Jää arvailujen varaan, mitä välikohtauksessa olisi tapahtunut, mikäli teräase olisi ollut tuliasse. Tapauksen psyykkisistä seurauksista ei ole tietoa, mutta voi olettaa että sellaisia on koitunut tilanteessa läsnä olleille henkilöille.

Tapauksen muut piirteet muistuttavat monin osin kouluampumisista löydettäviä piirteitä. Tekijä on 16-vuotias nuori, valtaväestöön kuuluva poika. Asuinpaikka ei lukeudu suurimpiin kaupunkeihin. Lisäksi tekijän perhe oli kokenut muutoksia ja tekijä asui äitinsä kanssa. Kouluyhteisön muut jäsenet eivät olleet havainneet kiusaamista, tai ainakaan he eivät olleet pitäneet havaitsemaansa sanallista ”piikittelyä” haitallisena. Eräs koulutoveri toteaa, ettei ollut huomannut tekijään kohdistuvaa ”rankempaa” kiusaamista. Kiusaamisen rankkuus on kuitenkin subjektiivinen asia, joka voi ulkopuolisen perspektiivistä vaikuttaa paljon lievemältä, kuin miten itse kiusaamisen kohde asian kokee.

Iskun tekijää oli pidetty lähinnä hieman erilaisena kuin muut. Kukaan ei kerro epäilleensä, että tekijä kykenisi tapahtuneen kaltaiseen väkivallantekoon. Tekijän ystävä muistaa kuulleensa tekijän puhuneen uhkaavaan sävyyn uhristaan noin kuukausi ennen tekoa, mutta tästä ei seurannut toimenpiteitä. Nuorten retoriikka on usein liioittelevaa ja provosoivaa, joten todellisen uhan havaitseminen puheesta on vaikeaa, etenkin toiselle

nuorelle. Koska tekijä oli myös kiistänyt tullessa kiusatuksi, tapauksen ennaltaehkäisy olisi ollut haastavaa.

Toinen aineistosta esiin noussut toteutunut kouluväkivaltatapaus toteutettiin myös teräaseella. Tässä tapauksessa uhrilla ja tekijällä ei ollut aineiston perusteella keskinäistä riitaa, mutta tekijä koki tullessa syrjityksi koulutovereidensa keskuudessa. Koulutoverit eivät olleet kuulustelupöytäkirjan mukaan huomanneet kiusaamista, mutta he pitivät tekijää hiljaisena ja syrjäänvetäytyvänä. Toisaalta hänen kerrotaan olleen välillä äkkipikainen hermostuttuaan. Aineistosta käy myös ilmi, etteivät muut oppilaat tietäneet tekijän kiinnostuksen kohteista tai harrastuksista mitään. Tekijä näyttäyty kertomusten valossa eräänlaisena muukalaisena omassa yhteisössään.

Tähänkin tapaukseen liittyy kertomusten perusteella häpeä. Todistajakertomusten perusteella tekijä saattoi kokea iskua edeltäneistä tapahtumista johtuvaa häpeää ja isku saattoi olla kosto koulutoveriyhteisöä kohtaan. Vaikka tekijä ei todistajien kertoman mukaan enää ollut suoranaisesti kiusattu, hänellä oli joidenkin todistajien kertoman mukaan kiusaamiskokemuksia aiemmilta kouluvuosilta. Kuulustelukertomusten perusteella voi kuitenkin sanoa, että kiusaaminen ei ollut väkivaltaiseen iskuun mennessä täysin vielä loppunut. Tosin räikein kiusaamiseksi tulkittava tapaus sijoittui koulun ulkopuolelle nuorten vapaa-ajanviettoon. Sama tapaus oli myös todennäköisesti aiheuttanut iskun tekijälle jonkin asteista häpeää. Osa kuulusteltavista todistajista myönsi, että tekijää oli vielä nykyäänkin ”härnäty”, mutta korostivat usein että kaikkia muitakin kohdeltiin samalla tavalla.

Kiusaamisen elinkaari näyttää kertomuksissa samanlaiselta; kiusaaminen on jotain, mikä tapahtuu peruskoulussa. Tämän jälkeen epäkorrektilla käytöksellä toista kohtaan on toinen nimi, se on ”härnäämistä” tai ”jekuttamista”, josta ei pitäisi kertojien mielestä loukkaantua, sillä muitakin kohdellaan samalla tavalla. Näyttöä tällaisen kohtelun yleisyydestä myös muita oppilaita kohtaan ei pöytäkirjoista kuitenkaan käy ilmi. Vaikka mainittu viimeisin kiusaamistapaus sijoittui koulun ulkopuolelle, on merkittävää että

tässäkin tilanteessa oli osallisena samoja henkilöitä kuin koulussa. Se osoittaa, että kouluyhteisö ulottuu myös sen jäsenten vapaa-aikaan. Koulun ulkopuolisia sosiaalisia verkostoja voi olla vaikeaa luoda pienillä paikkakunnilla.

Tutkintapöytäkirjojen perusteella tekijän perhesuhteet vaikuttavat olleen kunnossa. Tekijällä ei myöskään ollut diagnosoituja mielenterveysongelmia. Osa todistajista ei osaa löytää teolle minkäänlaista motiivia ja se näyttäytyy heille täysin käsittämättömänä tekona. Joillakin taas on aavistus tekoon johtaneista syistä, tai ainakin he haluavat yrittää löytää teolle jonkin syyn.

Yksi ajatus tähän tekoon voisi olla sellainen, että koska (...) on kiusattu yläasteelta asti ja tämä juontaisi niin pitkän ajan takaa ja se kaikki olisi nyt purkautunut...(..).. mietin, että onko tämä aggressiivisuus ollut keino purkaa tätä ahdistuneisuutta, mitä tästä kiusaamisesta on seurannut. (Tekijän koulutoveri)

Tekijä ja moni muu tekijän koulutoveri ovat tunteneet toisensa peruskoulun alusta saakka, mutta ystävyysuhteet ovat muuttuneet ja viilenneet vuosien varrella. Kuten eräs todistaja toteaa, koulu on kooltaan pienehkö ja kaikki tuntevat toisensa. Tällaisessa yhteisössä ostrakistiset rakenteet voivat luoda syrjäytyneelle yksilölle suurta henkistä painetta. Tämänkin iskun tekijä oli suomalainen, teini-ikäinen ja miespuolinen henkilö. Teko sijoittui alueelle, joka ei ole kovinkaan urbaani tai asukasmäärältään runsas verrattuna kuuteen suurimpaan suomalaiseen kaupunkiin.

Kolmannen väkivaltatapauksen osapuolet olivat edellisten tapausten tekijöitä nuorempia, lapsuuden ja teini-iän rajalla olevia poikia, joiden etninen tausta poikkeaa valtaväestöstä. Tapauksessa on kyse enemmän keskinäisestä riidasta, joka johti potkimiseen ja lyömiseen. Myöhemmin toinen osapuoli on kuitenkin tuonut kouluun teräseen uhkailutarkoituksessa ja uhannut tappaa riidan toisen osapuolen. Jos otamme huomioon aiemmin todetun mahdollisuuden vihan assosioimisesta koko

opiskeluyhteisöä kohtaan, tällaisissa tapauksissa on riski eskaloitua suuremmiksi ja myös sivullisiin kohdistuviksi väkivaltaisiksi iskuiksi.

Ajallisesti viimeksi mainittu kolmas tapaus sijoittui syyskuulle 2011 ja kaksi ensimmäistä alkuvuoteen 2012. Nämä tapaukset sekä aineistoni ulkopuolinen, lokakuussa 2013 tehty koulupuukotus osoittavat, että kouluampumisten jälkeen vaadittu aselain kiristäminen ei poista vakavan kouluväkivallan mahdollisuutta. Ase ei yksinään aiheuta väkivaltaa ja ihminen voi saada vahinkoa aikaan hyvin monilla erilaisilla välineillä, joita on jokaisen saatavilla. Tällaistenkin tapausten vaikutukset kouluyhteisöön ja sen jäseniin voivat olla pitkäkestoisia ja henkisesti raskaita.

4.2.2 Uhkaukset, joihin on puututtu ajoissa ja uhkaavilta vaikuttavat tapaukset

Osa uhkauksista sisältää piirteitä, joiden valossa tilanne saattaisi kehittyessään edetä sanoista tekoihin. Ensimmäinen esimerkki kyseisen luokan tapauksista on 15-vuotiaan pojan tekemä uhkaus. Hän oli todennut koulussaan saattavansa toteuttaa kouluampumisen. Poikaa oli kiusattu pitkään ja hänen vanhempansa olivat havainneet pojan käyttäytymisessä muutoksia. Kiusaamisen kohteeksi joutuessaan poika oli usein menettänyt hermonsensa ja vastannut kiusaamiseen väkivallalla ja koulusurmapuheella. Väkivallassa hän ei käyttänyt apuvälineitä ja väkivallasta syntyneet vahingot eivät vaikuta tapauksen asiakirjan perusteella vakavilta. Siksi kyseistä tapausta ei voida pitää edellisessä kategoriassa esiintyvänä vakavana väkivaltana. Vanhempien toimesta pojalle oli haettu apua psykologilta. Aiempiin koulusurmiin verraten tyypillisiä piirteitä tapaukselle ovat myös tekijän eronneet vanhemmat ja suhteellisen pieni, maaseutumainen asuinpaikka. Lisäksi tekijän huoltaja omisti aseita, joita ei säilytetty lukitussa tilassa, ja jotka olisivat saattaneet tehdä iskusta uhkaajalle helpon toteuttaa.

Uhkaajan ja poliisin kohtaaminen on harvoin molemminpuolista luottamusta sisältävä tapahtuma. Joissain tapauksissa poliisi on saanut nuoresta irti totuuden vasta toisella kuulustelukerralla tarkentavia kysymyksiä ja uusia todisteita esittäessään. Eräs 15-

vuotias poika esimerkiksi kertoi ensimmäisessä kuulustelussaan kuulustelupöytäkirjan mukaan seuraavaa:

Kiistan ehdottomasti, että olisin itse laatinut tämän (...) koulusurmauhkauksen, olen ainoastaan välittänyt sen kavereilleni varoitukseksi.
(Uhkauksen tehnyt oppilas)

Toisessa kuulustelussa hän edelleen kiistää tehneensä uhkauksen, mutta kesken kuulustelun hän murtuu ja tunnustaa olevansa uhkauksen takana. Syyksi hän mainitsee koulukiusaamisen ja halun säikäyttää kiusaajiaan, jotka olivat aiemmin uhkailleet häntä.

Jotenkin näiden kiusaamisten ja uhkausten seurauksena päätin tehdä kyseisen uhkauksen kouluani kohtaan. (Uhkauksen tehnyt oppilas)

Tekijä syyllistyi myös ampuma-aseiden hallussapitoon ja hän myönsi etsineensä internetistä tietoa pommien valmistamisesta ja aiemmista koulusurmista. Hän kertoo saaneensa mielenterveyspalveluja, muttei halua jatkaa hoitoa. Myös tämä tapaus sijoittui maaseutumaiselle alueelle, ei suureen kaupunkiin.

Tekijä saattaa peitellä pahaa oloaan ensimmäisessä poliisikuulustelussa. Toisessa esimerkkitapauksessa 18-vuotias uhkauksen tehnyt mies kiistää ensimmäisessä kuulustelussa olevansa kiusattu tai tarvitsevansa ammattiapua. Hän kertoo olevansa masennuslääkityksellä ja kärsivänsä pahasta olostaan vain hieman. Aiemmasta taustastaan tai lapsuudestaan tekijä ei halua kertoa poliisille. Toisessa kuulustelussa mies myöntää tilanteen olevan pahempi kuin mitä hän ensimmäisessä kuulustelussa oli antanut ymmärtää ja kertoo haluavansa lääkärin apua. Samalla hän kertoo poliisille koulukiusaustaustastaan, itsetuhoisista ajatuksistaan sekä patoutuneesta katkeruudesta, joka purkautui uhkauksen muodossa. Tämäkin tapaus sijoittui pieneen kaupunkiin.

Kiusatuksi tulemisen kokemuksista voi olla vaikea puhua ääneen, sillä kiusattua voi vaivata pelko kiusaamisen lisääntymisestä. Puhumattomuus ja haudotut ajatukset voivat purkautua uhkauksen muodossa.

Syrjäydyin aika pahoin enkä enää puhunut kenenkään kanssa. (...) Kerran kun minua oikein kiusattiin, minun teki mieli sanoa opettajalle, että laitan kylmäksi ne kiusaajat. En kuitenkaan sanonut sitä silloin ääneen. (...) Tämä on ensimmäinen kerta kun avaudun näistä asioista. Jotenkin en vain ole uskaltanut puhua niistä enkä näyttää heikkoja puoliani. (Uhkauksen tehnyt oppilas)

Kouluampumisten yhteydessä on keskusteltu kulttuurisesta käsikirjoituksesta, jonka valossa väkivalta näyttäytyy ratkaisuna ongelmiin (Kiilakoski 2009, 42). Kulttuuriseen käsikirjoitukseen liittyy myös maskuliinisuus, johon liitetään myönteisinä, miehisinä ominaisuuksina pidettyjä asioita. Tällaisia voi olla esimerkiksi haluttomuus ilmaista omia tunteita. (mt., 44). Kouluampumisten yhteydessä kulttuurisessa käsikirjoituksessa oleellista on maskuliininen väkivalta, joka näyttäytyy ongelmanratkaisutapana. Esimerkiksi väkivaltaelokuvien miessankarit toistavat ja pitävät yllä tätä käsikirjoitusta, joka yhdistää miehisyyden ja julkisen kunnioituksen väkivaltaan. (Newman et al. 2004, 230.) Edellisessä lainauksessa uhkaustapauksen asiakirjasta maskuliininen väkivalta on läsnä ajatustasolla ja tekijä ei ole halunnut ilmaista tunteitaan kenellekään. Heikkous on ollut häpeää tuottava asia. Tapaus sijoittuu pienelle paikkakunnalle. Tekijän lähipiirissä oli luvallisia aseita ja tekijä oli hyvin kiinnostunut aseista. Hän myös kertoi kuulustelussa mielikuvastaan, jonka mukaan aseilla voitaisiin ratkaista ongelmia. Mielenterveysongelmista tai perheongelmista tapauksen asiakirjoissa ei ole mainintaa.

Tämän luokan vakaviksi tulkittavissa uhkauksissa on sekä mies- että naispuolisten henkilöiden tekemiä uhkauksia, eikä sukupuolten välillä ole huomattavia eroja tekotavoissa. Esimerkiksi eräs 15-vuotias tyttö oli kirjoittanut niin sanotun tappolistan ja näyttänyt tätä luokkatovereilleen. Poliisille ilmoituksen yhteydessä kerrottujen tietojen mukaan hän oli myös uhkaillut mahdollisuudellaan hankkia ase. Kuulusteluissa tekijä

kuitenkin kiistää uhanneensa tai olevansa kykenevä vahingoittamaan ketään. Lista on ollut hänelle omien sanojensa mukaan tapa purkaa ahdistusta, jonka muut oppilaat ovat saaneet aikaan. Tekijän mukaan koulutoverit ovat ”tehneet hänen elämästään helvetin”. Vaikka poliisin asiakirjasta ei voi varmuudella todeta, onko tekijä uhannut suoraan muita oppilaita vai onko tieto hänen ”tappolistastaan” vuotanut vahingossa muiden tietoisuuteen, on tällaisten tapausten havaitseminen erittäin tärkeää ennen kaikkea tekijän oman hyvinvoinnin kannalta, jotta hänelle voitaisiin tarjota apua.

Toinen 16-vuotias naispuolinen tekijä oli kirjoittanut uhkauksen opettajalle tarkoitettuun poissaololappuun. Kuulustelussa hän ei osaa selittää, miksi kirjoitti tekstin ja sanoo sen olleen päähänpisto. Hän myös kertoo, ettei lapun ollut tarkoitus joutua opettajan käsiin, vaikka tekijä itse vei sen opettajanhuoneeseen. Kuulustelupöytäkirjan valokuvaaliitteistä ilmenee, millaisesta lapusta on kyse. Teksti lapussa on hyvin suurta ja värikästä, ja sitä on lapun kummallakin puolella. Vaikuttaa hyvin epätodennäköiseltä, että kyseistä lappua voisi sekoittaa mihinkään niin sanotusti asialliseen opettajalle tarkoitettuun lappuun.

Naispuolisten tekijöiden toteuttamissa uhkauksissa on usein läsnä jokin kirjoitettu sisältö, kuten niin sanotut tappolistat, vaikka tapaukseen liittyisi myös suullinen uhkailu. Kirjoittaminen saattaa olla etenkin tytöille tyypillinen tapa purkaa ahdistusta, jota sosiaalisen elämän vaikeudet aiheuttavat.

Tämän ryhmän tapauksiin liittyy usein myös kiinnostus aseisiin, niiden saatavuus lähipiiristä, kiusaaminen sekä mielenterveysongelmat tai muiden kanssaihmiesten huomaamat muutokset uhkaajan käyttäytymisessä. Usein tutkinnassa käy ilmi, että uhkaus on tehty tilanteessa, jossa tekijä on menettänyt kokonaan malttinsa ja kiusaaminen on ylittänyt tekijän sietokyvyn. Joskus tekijä on asiakirjojen mukaan itsekin huolissaan siitä, mitä voi tapahtua jos kiusaamisen ja mahdollisten muiden ongelmien aiheuttama henkinen kuorma käy liian raskaaksi.

Iältään suurin osa tämän luokan uhkausten tekijöistä sopii olettamani 11–22 ikävuoden välille, mutta joukossa on myös enemmän tai vähemmän iäkkäämpiä tekijöitä. Parin tapauksen kohdalla tekijään sopii olettamani sukupuoli- ja ikämuuttajat ja teko sijoittuu alueeltaan suurimpien kaupunkien ulkopuolelle, mutta tekijällä on todettu lievä kehitysvamma, mikä on saattanut osaltaan vaikuttaa impulsiiviseen, uhkaavaksi koettuun käyttäytymiseen. Joissakin tapauksissa uhkauksesta poliisille ilmoittaneen kokemus uhkaajan aiemmasta käytöksestä on voinut vaikuttaa ilmoitusherkkyyteen. Erään koulu-uhkauksen ilmoittanut vararehtori esimerkiksi totesi poliisille, että uhkauksen tehneen oppilaan uhkauksen totuudenmukaisuutta ja vakavuutta on vaikea arvioida, koska uhkaaja on ”tunteeton lapsi”. Tällaiset koulun henkilökunnan subjektiiviset näkemykset oppilaista voivat vaikuttaa siihen, kuinka herkästi uhkaavasta käyttäytymisestä raportoidaan poliisille. Vaikka olen nimennyt tämän kategorian tapauksiksi joihin on puututtu ajoissa, on huomattava ettei tuo puuttuminen välttämättä poista potentiaalista väkivallan uhkaa. Uhkausta ei myöskään välttämättä olisi toteutettu, vaikka tapaukseen ei olisikaan reagoitu.

Kuten koko aineistoni, myös tämän osa-aineiston sisällä tapausten asiakirjasisällön laatu vaihtelee hyvin runsaasti. Toisten tapausten kohdalla uhkauksen vakavuus on selvempää kuin niiden kohdalla, joissa asiakirjan sisältö on niukka. Vakavimmilta näyttävien uhkausten lukumäärä tässä ryhmässä on 17 kappaletta. Neljä näistä oli naispuolisten tekemiä, joista yhdessä tekijä oli uhannut opiskelutovereitaan myös fyysisin ottein. 13 näistä tapauksista sijoittui suurimpien kaupunkien ulkopuolelle. Yksikään suurimpien kaupunkien tapauksista ei sijoittunut pääkaupunkiseudulle.

Näiden lisäksi mukana on kaksi tapausta, joissa varsinaista uhkausta ei ole suoraan esitetty, mutta tekijä on vihjaillut kouluampumisen mahdollisuudesta ja osoittanut ihailua tällaisia tekoja kohtaan. Näihin tapauksiin liittyy myös kiusaamiskokemukset sekä itsetuhoisuus, ja ne vaikuttavat asiakirjojen sisällön perusteella vakavilta tapauksilta. Toisessa tapauksessa uhaksi koettu henkilö oli naispuolinen, toisessa

miespuolinen. Kummatkin olivat iältään 11–22 vuoden väliltä ja tapausten sijainti suurimpien kaupunkien alueella.

Muut tapaukset ovat joko asiakirjasisältönsä puolesta liian kapeita, jotta niitä voisi luonnehtia varmuudella vakaviksi. Näihin tapauksiin voi liittyä todellisen uhan sijaan myös moraalipaniikkimaista pelkoa tai ilkeilyä motiiveja, mutta asiakirjojen sisältö ei anna tällaisista peloista tai motiiveista viitteitä. Tällaisia uhkaustapauksia on aineistossa 17 kappaletta. Näistä 14 tapausta oli miespuolisten tekemiä, 13 tapauksessa tekijän ikä oli 11–22 vuoden välillä ja 13 tapausta sijoittui suurimpien kaupunkien ulkopuolelle.

Ajallisesti tarkasteltuna suurin osa tämän kategorian uhkauksista tehtiin vuonna 2010, yhteensä 20 uhkausta. Suurin osa vuonna 2010 oli vakavimpiin lukeutuvia tapauksia. Vuonna 2011 uhkauksia tehtiin 10 ja alkuvuodesta 2012 kuusi. Vuodenajalla ei näytä olevan vaikutusta näiden uhkausten esiintyvyyteen kesää lukuun ottamatta, jolloin uhkauksia ei tehty. Kesät olivat muutenkin uhkausten kannalta hiljaisempia aikoja, mikä selittyy luonnollisesti koulujen kesälomilla. Vuonna 2010 uhkaukset painoutuivat kuitenkin vuoden alkupuoliskolle.

4.2.3 Koulusurmapuhe avunhuudon vahvistajana

Osa koulu-uhkauksista näyttäytyy selkeämmin hätähuutoina psyykkisen tai muun avun tarpeeseen kuin potentiaalisina koulusurmina tai koulutovereiden pelotteluna. Tällöin uhkaus on esitetty esimerkiksi hätäkeskukseen, ei kouluyhteisön jäsenelle. Uhkaajakaan ei välttämättä ole uhkaamaansa kouluyhteisöön kuuluva. Koulusurmat herättävät voimakkaita reaktioita ja laajaa huomiota myös koulujen ulkopuolella, joten sellaisella uhkaamisella todennäköisesti halutaan vahvistaa oman ongelman huomioimista ja tehostaa avunsaantia. Näiden tapausten kohdalla näyttää melko selvältä, että tekoa ei ole ollut tarkoitus toteuttaa, vaan niiden motiivi on juuri huomion saamisessa jollekin omalle ongelmalle.

Tällaisia tapauksia on aineistossani seitsemän kappaletta. Kolmessa tekijänä on sama henkilö ja uhkaukset on tehty alle kahden kuukauden sisällä. Kaikki tämän kategorian tapausten tekijöistä ovat miehiä ja täysi-ikäisiä, yli 20-vuotiaita. Yhdessä tapauksessa tekijä on jo huomattavasti iäkkäämpi henkilö. Vain yksi tekijä myöntää suoraan kyseessä olevan avunhuuto mielenterveysongelmiin. Yksi uhkaaja ei muista tehneensä uhkausta. Muissa tapauksissa tekijä arvelee ”möläytyksensä” tai uhkauksensa liittyvän kokemaansa epäoikeudenmukaiseen kohteluun tai pahaan oloon ja avunsaannin viivästymiseen.

*...soitin myös hätäkeskukseen, minne kerroin että haluan päästä lepäämään.
Hätäkeskus käski minun levätä kotona. Ilmeisesti lähettämäni pommiuhkaukset liittyivät olotilaani eilen illalla. (Uhkaaja, 35 vuotta)*

Yksi uhkaajista liittyy tekonsa motiiviin myös koulukiusaamisen vastustamisen, mutta se ei ole tapauksissa pääasiallinen motiivi. Osaan tapauksista liittyy vahvasti myös päihteiden käyttö. Alueellisesti tarkasteltuna neljä uhkausta kohdistui suurimpien kaupunkien ulkopuolelle. Ajallisesti tähän luokkaan kuuluvat tapaukset sijoittuvat pääosin maaliskuu-, huhti- ja toukokuulle sekä vuonna 2010 että 2011. Yksi tapaus ajoittui helmikuulle 2012.

4.2.4 ”Ajattelin sen olevan hauskaa”

Niissä tapauksissa, joissa tekijän motiivina on selvitetty kuulusteluissa, motiiviksi kerrotaan hyvin usein huumori ja ajattelemattomuus. Tällaiset tapaukset voi tulkita ilkeiksi. Teko on voitu toteuttaa hetken mielihajotteesta ja sitä on pidetty hauskana pilana. Tekoon on voinut innoittaa aiemmat vastaavanlaiset koulu-uhkaukset.

*Ajattelin, että se kirjoitus olisi hauska. Olen nähnyt samankaltaisia kirjoituksia sillä sivustolla aiemminkin.(...) En ajatellut sillä hetkellä mahdollisia seurauksia.
(Uhkauksen tehnyt oppilas)*

Tekijä saattaa korostaa, ettei hän ihaile koulusurmaajia, hän ei halua satuttaa ketään ja ettei hänellä olisi edes mahdollisuuksia toteuttaa tällaista tekoa. Poliisikuulusteluissa tämä ”hyvä pila” muuttuu usein tekijöidenkin mielestä huonoksi.

Kuulustelukertomukset päättyvät usein siihen, että tekijä myöntää olleensa ajattelematon ja katu tekoaan. Tilanteen vakavuus saattaa yllättää tekijän. Tekohetkellä hän ei ole osannut ajatella tulevaa, mutta kuulustelutilanteessa huoli teon seurauksista kasvaa.

Olen itsekin järkyttynyt tästä ja huolen aiheena on miten voin jatkaa opiskelua tuossa laitoksessa. (Uhkauksen tehnyt oppilas)

Tekijä on myös voinut tietää teon seuraukset, mutta on ollut niiden suhteen välinpitämätön. Seurausten tiedostaminen ja uhkauksen toteuttaminen seurauksista välittämättä osoittaa teon olevan selvää ilkivaltaa.

Se oli vain typerä vitsi, vaikka tiesin tekoni seuraukset, koska koulussamme on ennenkin joku tehnyt vastaavaa. (Uhkauksen tehnyt oppilas)

Uhkaaja on voinut yrittää kääntää seurausten merkityksen oman statuksensa eduksi kaveripiirissä. Asettuminen korkeita auktoriteetteja vastaan voi joidenkin nuorten keskuudessa herättää tiettyä kunnioitusta. Tällöin tekijä on ehkä saavuttanut uhkauksellaan juuri sen, mitä on halunnut – huomiota ja oman uhkarohkeuden viestimistä muille.

Hän suorastaan kerskailee kavereilleen sillä, että hän on päässyt poliisitutkinnan kohteeksi. (Uhanneen oppilaan opettaja)

Koulu-uhkaukset voivat lietsoa muita toteuttamaan samanlaisen uhkauksen. Uhkausten toistuvuus ei silti välttämättä poista muiden ihmisten tuntemaa pelkoa. Tekijän vitsiksi tarkoittaman tapauksen kuulusteluissa opettaja kertoi työmotivaationsa laskeneen ja

työkykynsä laskeneen uhkauksen vuoksi. Hän joutui turvautumaan psykologin apuun pelkotilansa vuoksi ja kertoo tapauksesta jääneen hänelle jonkinasteista traumaa. Tämä esimerkkitapaus osoittaa, miten niin sanotuilla typerillä vitseilläkin voi olla vakavia seurauksia yhteisön jäsenille ja kuluja yhteiskunnalle.

Joissain tapauksissa tekijä kertoo tehneensä uhkauksen niin sanotusti leikillään, vaikka tekoon onkin liittynyt aggressiivisuutta ja pahan olon purkamista. Tilanteessa jossa huumori ja aggressio kietoutuvat tekijän kertomuksessa yhteen, teon motiivi ei vaikuta kirkkaalta edes tekijälle itselleen. Seuraava esimerkki kertoo myös jotain siitä, miten vakavasti pelkkään väkivallalla vihjailuun koulun henkilökunnan puolelta voidaan suhtautua.

Tästä suutuin hänelle lisää ja sanoin hänelle: pitäisikö tänne tuoda dynamiittia, että saisi aiheesta jälki-istuntoa.(...) En yhtään tiedä mitä tällä tarkoitin, se oli osittain vitsi, ei sillä ollut mitään suurempaa tarkoitusta.

(Rikoksesta epäilty oppilas)

Ilkivaltaisen uhkauksen motiiviksi tekijä voi kertoa esimerkiksi suuttumuksen ja päihtymystilan. Uhkaus ei välttämättä koske yksittäistä koulua, mutta se herättää koulun jäsenissä huolta omasta turvallisuudesta.

Uhkasin tappaa kaikki ihmiset aivan yleisesti. En missään nimessä tarkoittanut mitä kirjoitin, vaan tein sen kiukuspäissäni ja humalassa.

(Uhkauksen tehnyt oppilas)

Kuulustelupöytäkirjoja suppeammissa tutkintailmoituksissa teon motiivina ei aina käsitellä. Näiden tapausten kohdalla on mahdotonta arvioida teon syytä. On myös tarkasteltava kriittisesti lukuisia huumorin varjolla tehtyjä uhkauksia. Media on välittänyt tietoa monista koulu-uhkauksista, joissa koulu on varotoimenpiteinä esimerkiksi suljettu väliaikaisesti. Yleisessä keskustelussa kouluampumiset ja -surmat

herättävät suurta huolta. Vaikuttaa epätodennäköiseltä, että nuoret eivät ymmärtäisi näiden tekojen vakavuutta ja koulu-uhkausten vakavuutta. Vaikka uhkauksen seurausten mahdollisuus olisi tekijän tiedossa, huumoriin ja ajattelemattomuuteen vetoaminen ovat helpompia syntipukkeja. Tällainen motiivi voi olla nuoren kannalta edullisempi ja helpompi muotoilla, kuin esimerkiksi huomionhalu, paha olo tai rajojen koettelu. Toisaalta nuorten ja kouluhenkilökunnan käsitykset huumorista voivat olla hyvin erilaiset. Koulusurmapuhe voi olla joidenkin nuorten keskuudessa yksi tumman huumorin aihe, kun taas koulun henkilökunta pitää tällaisia puheita ja vihjailuja ahdistavina ja turvallisuusuhkina.

Ilkivallaksi luokittelimiani uhkauksia oli aineistossani 41 kappaletta, joiden tekijöistä naispuolisia oli vain neljässä tapauksessa. 36 tapauksessa uhkaaja oli iältään olettamallani 11–22 vuoden välillä. 12 tapausta eli noin 29 prosenttia tämän ryhmän tapauksista sijoittuu suurimpien kaupunkien alueelle. Vain muutaman tapauksen kohdalla oli viitteitä aseiden saatavuudesta tai perhesuhteiden rikkonaisuudesta, eikä missään tämän luokan asiakirjoissa käsitelty mahdollisia mielenterveysongelmia. Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät ongelmat olivat niin ikään hyvin vähän esillä. Näillä seikoilla ei siis näytä olevan juurikaan merkitystä ilkivaltaisissa uhkauksissa. Tämän tyyppisten uhkausten ajallinen sijoittuminen painottuu aineistossani kevätlukukausien alkuun. Eniten tämän kategorian uhkauksia tehtiin tammikuusta toukokuuhun vuonna 2010, yhteensä 19 kappaletta eli noin 51 prosenttia kaikista tämän ryhmän tapauksista. Loppuvuodesta 2010 tapauksia oli vain kaksi. Vuosi 2010 on ajallisesti lähimpänä Suomen edellistä kouluampumistapausta, millä voi olla yhteys ilkivaltaisten tekojen runsauteen kyseisenä vuonna. Vuonna 2011 ilkivaltaisiksi luokittelimieni uhkausten määrä oli 15 ja alkuvuodesta 2012 viisi. Näiden tapausten lisäksi aineistossani on runsaasti tapauksia, joissa epäiltyä ei ole voitu selvittää. Myös monen tällaisen tapauksen tekotapa vaikuttaa ilkivaltaiselta, kuten esimerkiksi epämääräiset töherrykset seinissä.

4.2.5 Henkilökohtaiset uhkaukset

Kouluampumisilla tarkoitetaan tapauksia, joissa kohteita on enemmän kuin yksi. Myös tyypillisiksi määrittelemäni koulu-uhkaukset kohdistuvat yhtä henkilöä laajempaan joukkoon. Aineistossani oli kuitenkin mukana selvästi yhteen henkilöön kohdistuvia uhkauksia. Nämä tapaukset näyttäytyvät aineiston valossa henkilökohtaisiin, kahdenvälisiin suhteisiin liittyvinä riitatilanteina. Lisäksi mukana on omaan henkeen kohdistuva uhkaus, joka on herättänyt uhkaajan läheisissä huolta. Tämä tapaus ei kuitenkaan sovi avunhuudoiksi luokittelemiini tapauksiin, sillä avunhuudoissa uhkauksen kohteena on ollut koko koulu. Kyseisen itsemurhauhkauksen voi tulkita avunhuudoksi, mutta uhkaus kohdistuu uhkaajan omaan henkeen, eikä sillä siten ole suoraa yhteyttä koulu-uhkauksiin. Kyse on pikemminkin itseen kohdistuvasta, henkilökohtaisesta uhkauksesta.

Neljästätoista henkilökohtaisesta uhkauksesta vain kaksi oli naispuolisen henkilön tekemiä. Kumpikin näistä kohdistui opettajaan ja kimmokkeena uhkaukselle on ollut hermostuminen opetustilanteessa. Ero seuraavan ja viimeisen luokan ylireagointi- ja moraalipaniikitapauksiin näiden kohdalla on häilyvä, mutta olen luokitellut henkilökohtaisiin uhkauksiin sellaiset tapaukset, joissa uhkaaja on painottanut viestinsä perillemenoja ja aikomustensa vankkuutta. Myös miespuolisten tekemät uhkaukset kohdistuvat usein opettajaan, mutta ne voivat kohdistua myös yksittäiseen koulutoveriin. Yhdessä tapauksessa uhkaaja on ollut oppilaan isä ja uhkauksen kohteena koulun rehtori. Alueellisesti tapauksia löytyy sekä isommista kaupungeista että pienemmiltä paikkakunnilta. 10 tapausta sijoittuu suurimpien kaupunkien ulkopuolelle. Pienissä yhteisöissä pienet piirit ja leimaantumisen pelko ovat vahvasti läsnä. Tämä käy ilmi esimerkiksi otteesta erään henkilökohtaisen uhkauksen asianomistajan kuulustelupöytäkirjasta.

Haluaisin, että tämän asian sovittelijat tulisi muualta kuin [paikkakunnan nimi], sillä tämä on niin pieni paikkakunta ja nämä koululaisetkin tuntevat [paikkakuntalaiset] sovittelijat ja heidän lapsiaan. (Asianomistaja)

On syytä muistaa, että yhtä ihmistä kohtaan tunnettu katkeruus voi joissain tilanteissa kasvaa laajempaa joukkoa koskevaksi. Näin voi käydä Gaertnerin ja Iuzzinin mukaan esimerkiksi silloin, kun yksilö kokee tulleen syrjityksi yhden henkilön toimesta (2005, 309). Tältä pohjalta henkilökohtaisiin uhkauksiin voi tilanteen kehittyessä liittyä laajempaa joukkoa koskevan uhan mahdollisuus.

Ajallisesti aineiston henkilökohtaisiksi uhkauksiksi luokittelemani tapaukset sijoittuvat enimmäkseen vuoteen 2010, ja niitä tehtiin sekä talvella, keväällä että syksyllä. Vain yksi uhkaus tehtiin kesäkaudella. Tapaus ajoittui koulun lukuvuoden loppuun vuonna 2010. Neljä tapausta ajoittui kevätlukukauteen 2011 ja yksi vuoden 2012 alkuun.

4.2.6 Ylireagointia, voimattomuutta vai moraalipaniikkia?

Aineistossani on myös tapauksia, joissa varsinaista koko kouluun kohdistuvaa uhkaa ei aina ole tapahtunut. Esimerkiksi kun toisella luokalla oleva oppilas hermostuu oppitunnilla ja uhkaa huutaen opettajan henkeä, opettaja ottaa yhteyttä poliisiin. Eri osapuolilla voi myös olla hyvin erilaiset näkemykset tapahtuneesta, jotka käyvät ilmi poliisikuulusteluista. Opettaja voi kokea kouluyhteisön tulleen uhatuksi, kun taas teosta epäilty kertoo uhanneensa solvauksessaan jotakin kouluyhteisön ulkopuolista ryhmää, ikään kuin se olisi hyväksyttävämpää kuin omaan lähipiiriin kohdistuva uhkaus. Ristiriitaisista kertomuksista on mahdotonta löytää yhtä linjaa tai totuutta, sillä kummallekin osapuolelle oma näkemys tapahtuneesta voi olla aito tai siitä ainakin pidetään tiukasti kiinni.

Joissakin tapauksissa oppilas on voinut käyttäytyä huonosti jo pitkään, kunnes uhkaava käytös on ylittänyt opettajan sietokynnyksen ja asian selvittämisessä on turvauduttu

poliisin apuun. Tällainen toimintamalli kuvastaa opettajan voimattomuutta huonon käyttäytymisen pitkittyessä ja uskoa poliisin auktoriteetin voimaan oppilaan hillitsemisessä. Opettaja ei välttämättä ole uskonut koulun olevan uhattuna, mutta poliisin väliintulolla on pyritty palauttamaan työrauha.

Joissakin tapauksissa esimerkiksi ilkeävaltainen töhry, joka ei ole sisältänyt yksiselitteisesti koulu-uhkaukseksi tulkittavaa viestiä, on saanut koulun henkilökunnan ottamaan yhteyttä poliisiin. Myös leikkiaseella osoittaminen on ollut opettajan mielestä poliisin puuttumista vaativa asia. Tällaisten tapausten kohdalla ilkeävallaksi luokittelemieni tapausten ja moraalipaniikiksi tulkitsemieni tapausten kategorioiden rajat risteävät, ja tapaus voisi kuulua kumpaankin kategoriaan. Teko on voinut olla selvästi ilkeävaltainen, mutta siihen on reagoitu erittäin voimakkaasti. Tekotavan ja tekoon liittyviin olosuhteisiin ja ominaisuuksiin nähden voidaan toisinaan puhua jopa ylireagoinnin mahdollisuudesta.

Eräänlaisesta moraalipaniikista kertoo myös ne aineiston tapaukset, joissa on kyse todennäköisesti väärinkäsityksestä. Nuorison keskuudessa koulusurmiin viitataan usein sanalla *hieronta*, joka on muodostunut englanninkielisestä verilylyä tarkoittavaa sanasta *massacre*, joka muistuttaa hierontaa tarkoittavaa sanaa *massage*. Hieronnasta puhutaan koulusurmien yhteydessä esimerkiksi nuorten välisissä internetkeskusteluissa. Eräässä tapauksessa nuori oli kirjoittanut internetissä seuraavana päivänä tapahtuvasta hieronnasta, minkä johdosta poliisiin oli otettu yhteyttä. Todellisuudessa viestin kirjoittanut henkilö oli menossa oikeaan hierontaan. Sanan saama kaksoismerkitys tekee viestien tulkinnasta haastavaa, eikä voida aukottomasti tietää onko kirjoittaja halunnut aiheuttaa tarkoituksella hämmennystä ja pelkoa, vai onko kyse ollut silkasta väärinkäsityksestä.

Joskus poliisille ilmoittamiseen on riittänyt opiskelijan ”huolestuttava” käytös ja aiempi aggressiivinen tai syrjään vetäytyvä käyttäytyminen, vaikka varsinaista uhkausta ei olisikaan esitetty. Väärään aikaan väärässä paikassa heitetty huumoriksi tarkoitettu lause

voi saada koulu yhteisössä pian suuret mittasuhteet, jos lause tulkitaan uhkaavaksi. Tällaisissa tapauksissa poikkeavasti käyttäytynyt nuori leimautuu uhaksi yhteisölle, mikä puolestaan voi olla vahingollista yksilölle itselleen.

Ajattelin, että hekin ymmärtävät että se nyt oli huono vitsi. Tiedän että he pitävät minua outona tyyppinä, mutten uskonut, että he pitävät minua outona ja vaarallisena tyyppinä. (Rikoksesta epäilty)

Tällaisiin huoliin pitäisi voida puuttua myös koulun ja kodin yhteistyön keinoin, tai ulkomailla positiivisia kokemuksia tuottaneiden NETWASSin kaltaisten projektien avulla, joita käsittelen tuonnempana työssäni. Huolestuttava käytös tai epäilyttävät puheet voivat olla sellaisia varoitusmerkkejä, joista esimerkiksi Newman tutkimuksessaan puhuu. Näihin signaaleihin on syytä suhtautua vakavasti, ja on vaikeaa vetää rajaa moraalipaniikista johtuvien ja aidosta vaarasta johtuvien ilmoitusten välillä.

Aineistoni perusteella ei voi tutkia sitä, miten tällaisiin tapauksiin on suhtauduttu ennen Jokelassa tapahtunutta ensimmäistä suomalaista kouluampumista. Onko malttinsa menettäneen oppilaan sanallisten uhkausten johdosta otettu ennenkin yhteyttä poliisiin, vai onko kyseessä tuoreempi, kasvaneesta pelon ilmapiiristä johtuva toimintatapa?

Mikäli tällainen uhkaus olisi tehty viisi vuotta sitten, tämä uhkaus olisi saattanut jäädä täysin omaan arvoonsa. Nyt kuitenkin menneiden kouluampumisten vuoksi, ei tällaisiin asioihin voi suhtautua enää niin kevyesti.

(Uhkauksen tehneen oppilaan opettaja)

Edellinen esimerkki antaa ymmärtää, että koulussa on omaksuttu uudet toimintatavat koulusurmien jälkeen. Toisaalta puheesta saa myös vaikutelman, että tällainen uhkaus olisi vielä viisi vuotta sitten ollut epätodennäköinen.

Ajattelin, että minun täytyy kuitenkin reagoida asiaan ja saada tilanne rauhoittumaan, jotta pelko ei leviäisi oppilaiden ja vanhempien keskuudessa kulovalkean tavoin. (...) Halusin kuitenkin saattaa asian poliisiin tietoon, jotta saisin poliisilta toimintaohjeita. (Opettaja)

Henkilö ei tunne todellista vaaraa tapahtuneen johdosta, mutta hänestä tuntuu että poliisiin on otettava yhteyttä. Kertomuksesta saa vaikutelman, että kouluhenkilökunnalla ei ole selkeitä toimintaohjeita tällaisten tapausten varalle.

Tähän ryhmään luokittelemiani tapauksia on 34 kappaletta. Tapausten epäillyistä 29 oli miespuolisia ja 25 iältään 11–22-vuotiaita. 19 tapausta sijoittui muualle kuin suurimpiin kaupunkeihin. Eniten tapauksia oli tämänkin ryhmän osalta vuonna 2010, yhteensä 22 kappaletta eli peräti noin 65 prosenttia koko ryhmän tapauksista. Koska myös vakaviksi luokittelemiani uhkauksia ja ilkivaltaisia uhkauksia tehtiin eniten alkuvuonna 2010, voi moraalipaniikista johtuvien ilmoitusten määrä olla yhteydessä näihin ja niiden käsittelyyn mediassa ja julkisessa keskustelussa. Uhkaukset ja niiden takia tehdyt varotoimenpiteet ovat tiedotusvälineitä kiinnostava ilmiö ja ne aiheuttavat huolta ihmisissä, mikä on voinut saada koulu yhteisön jäsenet valppaiksi ja huolestuneiksi oman koulunsa turvallisuudesta. Muut tapaukset sijoittuivat vuoteen 2011.

Myös aineiston niissä tapauksissa, joissa tekijää ei ole saatu selville, on usein viitteitä moraalipaniikista. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi uhkaaviksi koetut töhryt, joiden tekoajankohta ja viestin sisältö voivat olla epäselviä.

5 Lopuksi

5.1 Tulokset ja yhteenveto

Yli kahden vuoden aineistoni poliisin kirjaamista koulu-uhkauksista on hyvin heterogeeninen niin asiakirjojen laajuuden, laadun kuin asiasisällön suhteen. Analyysini muuttujien saamiin arvoihin perustuva tarkastelu havainnollistaa aineiston sisäistä vaihtelua. Se myös erottaa aineistomassasta ne tapaukset, jotka näyttävät muuttujien saamien arvojen perusteella täyttävän aiemman koulusurmatutkimuksen asettamat reunaehdot vakavalle koulu-uhkaukselle. Näiden tapausten kvalitatiivinen luenta puolestaan osoittaa, että aineistoon sisältyy paitsi vakavasti otettavia koulu-uhkauksia, myös toteutuneita väkivallan purkauksia, jotka muistuttavat piirteiltään toteutuneita koulusurmia.

Suurimmassa osassa aineistoni vakavista tapauksista tekijä on kuitenkin ollut sukupuoleltaan mies, iältään 11–22-vuotias ja hän ei ole asunut kuuden suurimman kaupungin alueella. Vakavimmiksi luokittelemistani uhkauksista yksikään ei sijoittunut pääkaupungin alueelle. Erityisen huomionarvoista on, että vakavien uhkausten tekijöillä on hyvin usein ollut ongelmia sosiaalisissa suhteissaan, esimerkiksi ostrakismin kokemisen ja/tai kiusatuksi tulemisen muodossa. Lisäksi monella on ollut mielenterveydellisiä ongelmia tai epävakautta. Vakavimpina näyttäytyviä uhkauksia ja piirteiltään koulusurmia muistuttavia väkivaltatapauksia on aineistossa yhteensä noin kaksikymmentä. Määrä saattaisi kasvaa, jos joistakin epäselvistä tapauksista olisi saatavilla enemmän yksityiskohtaista tietoa. 20 tapausta on kuitenkin aineistoni kokoon nähden erittäin merkittävä määrä. Koko aineistomassasta se on noin 12 prosenttia. Jos huomioidaan vain tapaukset, joissa tekijä tai epäilty on saatu kiinni, näiden vakavimpien tapausten osuus on noin 14 prosenttia. Tämä osoittaa, että koulu-uhkauksissa ei ole kyse pelkästä ilkivallasta tai ajattelemattomuudesta, vaan koulusurmiin rinnastettavasta ilmiöstä.

Työni alussa esitin oletuksen, jonka mukaan eniten muuttujien arvoja 1 saavat tapaukset olisivat myös aineiston vakavimpia tapauksia. Täysin yksiselitteisesti näin ei kuitenkaan ole, vaan vakaviin tapauksiin sisältyy myös joitakin muuttujan arvoja 0. Pelkästään muuttujan saamien arvojen perusteella ei siis voi jäljittää aineiston vakavimpia tapauksia, vaan aineistoa tulee tarkastella enemmän hermeneuttiseen luentatapaan nojaten. Tämän ansiosta aineisto oli mahdollista järjestää vakavien tapausten lisäksi muihin kategorioihin tapauksissa esiintyvien tyypillisten piirteiden mukaan. Suurin osa näistä tapauksista näyttäytyy joko ilkeinä ja huomionhakuina tekoina tai niin sanottuna moraalipaniikkina, joka voi johtua joko koulusurmien myötä kasvaneesta pelosta tai yleisestä turvattomuuden tunteen lisääntymisestä. Ilkeät teot olivat usein esimerkiksi kirjoituksia internetissä, koulun omaisuudessa tai suuttumuksen myötä huudettuja tai ääneen lausuttuja uhkauksia. Moraalipaniikkiin liittyviin tapauksiin ei välttämättä liittynyt lainkaan esitettyä uhkausta, vaan uhaksi koetun henkilön lähipiiri koki henkilön poikkeavan käytöksen viestivän mahdollisesta tulevasta turvallisuushasta.

Huomionhaku ei ollut läsnä ainoastaan ilkeissä teoissa. Koulusurmapuhetta hyödynnettiin myös omien henkilökohtaisten ongelmien hoitamisen nopeuttamisen toivossa, vaikka uhanneella henkilöllä ei välttämättä ollut mitään sidoksia uhkaamaansa kouluun. Lisäksi aineistossa oli useita henkilökohtaisia uhkauksia, jotka kohdistuivat usein joko opettajaan tai koulutoveriin, ei koko kouluyhteisöön. Joidenkin tapausten asiakirjat olivat sisällöllisesti liian kapeita, jotta niistä olisi ollut mielekää vetää johtopäätöksiä uhkauksen totuudenmukaisuudesta tai taustoista.

Vaikka naispuoliset koulu-uhkaajat ovat aineistossani marginaalissa, luovat ne mielenkiintoisen vertailuasetelman suhteessa miespuolisten henkilöiden tekemiin koulu-uhkauksiin. Miespuoliset henkilöt tekevät henkirikoksia naisia enemmän (Mankkinen et al. 2012, 9), mikä on selvää myös kouluampumisten kohdalla. Koulu-uhkaukset ovat niin ikään miesvaltainen ilmiö, mutta eivät samalla tavalla kuin kouluampumiset. Aineistoni väkivaltaa sisältäneet tapaukset ovat miespuolisten henkilöiden aiheuttamia, mutta vakavaksi tulkittavia uhkauksia toteuttavat myös naispuoliset henkilöt. Kiusattuna

oleminen ja ostrakismin kokemus oli läsnä myös monessa naispuolisen henkilön tekemässä uhkauksessa, joten uhkaukseen johtaneet syyt eivät välttämättä poikkea miespuolisten uhkaajien motiiveista. Molempien sukupuolien edustajia löytyy myös ilkeiksi ja moraalipaniikista johtuviksi uhkausepäilyiksi luokittelemistani tapauksista. Koulusurmia ihailevissa yhteisöissä on miesten lisäksi myös naispuolisia henkilöitä. Sisäministeriö näkee koulusurmista yhtäläisyyksiä väkivaltaan, jota perustellaan ideologisilla ja aatteellisilla syillä. Näissä ääriliikkeissä naiset voivat rohkaista miehiä väkivaltaiseen iskuun, ja naisten toteuttamien iskujen todennäköisyys kasvaa liikkeen suosion kasvun myötä. (Mt., 13). Tämän valossa myös naispuolisten henkilöiden toteuttamat väkivaltaiset kouluiskut ovat tulevaisuudessa mahdollisia. Oman aineistoni naispuolisten toteuttamat koulu-uhkaukset tukevat osaltaan tämän mahdollisuuden olemassaoloa.

Kouluampumiset ja -uhkaukset ovat Suomessa vielä kohtalaisen uusi ilmiö, joten erilaisten reagointitapojen vaikutusta yksilöiden ja yhteisöjen myöhempään toimintaan tai ilmapiiriin on vaikeaa arvioida. Ei tiedetä, miten esimerkiksi uhkaavaksi yksilöksi leimautuminen on vaikuttanut koulu-uhkaajien myöhempään elämään, saati niin sanotusti väärinkäsitysten vuoksi poliisikuulusteluihin joutuneiden yksilöiden elämään. Toistaiseksi ei myöskään tiedetä, miten monimuotoisia vaikutuksia kouluampumisilla tai -uhkauksilla on ollut kouluyhteisöihin. Onko tapausten mahdollisesti luoma pelko vaikuttanut oppilaiden välisiin suhteisiin, oppilaiden ja opettajien välisiin suhteisiin tai oppimistuloksiin?

Ihmiset tekevät rikoksia eniten nuorena. Tyypillisimmät rikokset liittyvät vahingontekoihin, varkauksiin, alkoholiin, vapaa-ajanviettoon ja ikärajasäännöksiin. Suunnitelmallisia rikoksia nuoret tekevät kuitenkin harvoin. (Mankkinen et al. 2012, 7.) Koulusurmat ovat näistä tiedoista poikkeava ilmiö. Sisäministeriön selvityksen mukaan nuorten tekemät henkirikokset tehdään usein päihteiden vaikutuksen alaisena. Nuorten henkirikokset tehdään aikuisten tekemiä henkirikoksia useammin ryhmissä ja ne kohdistuvat useammin vieraisiin ihmisiin. (Mt., 9.) Tämäkään ei pidä paikkaansa

koulusurmien suhteen. Myös aineistoni uhkauksissa päihteet ovat läsnä vain murto-osassa tapauksia ja suurin osa uhkauksista on yksittäisten ihmisten tekemiä. Vakaviksi luokittelemisani uhkauksissa alkoholilla ei ollut osuutta asiaan ja uhkaajat toimivat yksin. Yhteistä koulusurmille, muille nuorten tekemille väkivaltarikoksille ja koulu-uhkauksille on kuitenkin aggressio. Aggressiivinen käyttäytyminen on yleisintä noin 13–14-vuotiailla pojilla ja aggressiivisin kausi voi kestää 2–3 vuotta. (Mt., 8.) Tällainen käyttäytymismalli on nähtävissä myös omassa aineistossani.

Työssäni olen pyrkinyt tarkastelemaan koulusurmia ja koulu-uhkauksia olemassa olevan sosiaalitieteellisen tiedon valossa. Kansainvälisen kouluampumisiin liittyvän tutkimuksen nojalla tiedetään, että kouluampumisia tehdään useimmiten pienillä paikkakunnilla, joissa yhteisöstä syrjäytyminen voi aiheuttaa yksilölle sietämättömän henkisen paineen, joka lopulta purkautuu väkivaltaisena iskuna omaa yhteisöä kohtaan. Aineistostani käy ilmi, että kouluyhteisössään ostrakismia kokevien oppilaiden vaikeuksia sosiaalisten suhteiden solmimisessa ja mahdollista kiusaamista ei usein huomata koulun eikä kodin keskuudessa. Kiusattu oppilas ei välttämättä kerro kiusaamisesta, hän saattaa myös peitellä ja kieltää ongelman olemassaolon. Kiusatuksi tulemista häpeillään ja asiasta kertomisen pelätään johtavan vielä pahempaan kiusaamiskierteeseen. Koulutoverit eivät välttämättä huomaa kiusaamista tai he eivät tunnista sen satuttavuutta itse kiusaamisen kohteen kannalta. Opettajille oppilaiden keskinäiset suhteet voivat jäädä etäisiksi, etenkin jos opettajien ja oppilaiden välillä ei ole avointa ja luottamuksellista keskusteluyhteyttä. Opettajat myös vaihtuvat usein, eivätkä he seuraa oppilasryhmien ja yksittäisten oppilaiden toimintaa pitkällä aikavälillä. Tämä vaikeuttaa mahdollisten ongelmien havaitsemista. Kiusaamisen pitkittyessä ja ostrakististen rakenteiden säilyessä ennallaan suomalaisissakin kouluissa voi piillä väkivaltaisten iskujen riski. Aineistoni väkivaltatapauksista kaikissa ja vakavimmiksi luokittelemistani koulu-uhkauksista useimmissa oli jollakin tasolla läsnä ostrakismi tai kiusaaminen.

Aineistossani on runsaasti ilkivaltatarkoituksessa tehtyjä uhkauksia sekä kanssaihminen huolestuneisuudesta aiheutuneita poliisi-ilmoituksia, joihin olen viitannut moraalipaniikin käsitteellä. Moraalipaniikin mahdollisuudesta ja ilkivaltaisista uhkailuista huolimatta koulu-uhkausten ottaminen vakavasti on muun muassa Katherine Newmanin mukaan lupaavin tapa katkaista koulusurmaajan suunnitelmat (Newman et al. 2004, 288). Newman toteaa nuorten raportointikäyttäytymisen muuttuneen 1990-luvun runsaiden ampumistapausten johdosta. Hiljaista tietoa mahdollisista kouluampujista on ryhdytty kertomaan useammin aikuisille, sillä toteutuneiden iskujen seuraukset ovat liian kohtalokkaat. Tähän on vaikuttanut myös kouluampumisten saama julkisuus, joka on lisännyt lasten ja nuorten tietoisuutta ilmiöstä. (Mt., 264.) Nuorten antamat vihjeet mahdollisista kouluampujista ovat johtaneet Yhdysvalloissa poliisitutkintoihin, joissa uhkaajien hallusta on löydetty muun muassa tappolistoja ja aseita (mt., 290). Siinä missä kuolonuhreja ja loukkaantuneita vaatineet koulusurmat saavat laajaa huomiota niin medialta kuin tutkijoiltakin, kiinni jääneistä iskua suunnitelleista tapauksista on saatavilla huomattavasti vähemmän tietoa (Verlinden et al. 2000, 28). Vähäisestä mediahuomiosta ja tiedosta huolimatta Newmanin mukaan näiden ”läheltä piti” -tapausten ilmiäntäjä on useimmiten sukupuoleltaan nainen. Tämä voi johtua siitä, että tytöillä on suurempi todennäköisyys tunkea empatiaa mahdollisia uhreja kohtaan, välittää aikuisista ja solmia toimivia, luottamuksellisia siteitä aikuisiin. He eivät eristäydy sosiaalisesti samalla tavalla kuin syrjäytyvät pojat. (Newman et al. 2004, 267.) Monessa tapauksessa iskua suunnitelleen aikeista kertonut tyttö oli tämän nykyinen tai entinen tyttöystävä (mt., 268).

5.2 Kouluväkivallan ennaltaehkäisyyn pyrkivät toimet

Vaikka ei voida tietää, olisivatko uhkaustapaukset johtaneet todellisuudessa koulusurmiin, tutkimatta jättämisen aiheuttama riski koetaan liian suureksi. Siksi myös suomalaisiin koulu-uhkauksiin tulisi suhtautua vakavasti, vaikka lapset ja nuoret itse suhtautuvat niihin usein aikuisia kevyemmin. Puuttumisen tulee ulottua yksilön lisäksi hänen perheeseensä ja kouluympäristöön. Tätä suosittelevat myös lääketieteen

asiantuntijat, jotka ovat tutkineet 77:ää koulu-uhkaustapausta Suomessa. Pelkkä yksilöpsykiatria ei riitä väkivaltaisia suunnitelmia hautovan nuoren auttamiseksi. Myös perhe on saatava tukemaan ja valvomaan nuorta. Kyseeseen saattaa tulla myös psykiatrian asiantuntijoiden, koulun ja lastensuojelun välinen yhteistyö (Lindberg et al. 2013, 1697). Yksilön auttaminen ei myöskään vaikuta kouluyhteisöön, jolla voi olla merkittävä rooli yksilön hyvinvoinnin ja osallisuuden kokemuksen kannalta.

Kouluampumisten ennaltaehkäisyyn pyrkivien keinojen tulisi olla tieteellisesti tehokkaiksi todettuja, eikä niiden tulisi pohjautua pelkästään sosiaalisiin ja poliittisiin mielipiteisiin tai käytännöllisyyteen. Haasteita asettavat muun muassa koko kouluampumiskäsitteen monitulkintaisuus ja epäkonsistentti määrittely. Vaikka tapausten määrä on vuosien myötä kasvanut runsaasti, on niitä etenkin määrällistä tutkimusta ajatellen yhä hyvin vähän. Lisäksi mahdolliset tapauksia ennakoivat varoitusmerkit ja riskitekijät ovat suhteellisen epätarkkoja. Nämä haasteet vaativat jatkotutkimusta, jotta kouluampumisten ennaltaehkäisyyn pyrkivien keinojen tehoa voitaisiin tutkia. (Bondü et al. 2013, 358.)

Maailmalla on kehitetty erilaisia projekteja ja verkostoja kouluampumisten ja -surmien ennaltaehkäisemiseksi ja koulusurmien suunnittelun kitkemiseksi jo alkuvaiheessa. Tällaisia ovat esimerkiksi saksalaiset NETWASS (Networks Against School Shootings) (Leuschner et al. 2013, 401) ja *System Safer School* (Hoffmann & Roshdi 2013, 368) sekä Yhdysvaltojen *Virginia Student Threat Assessment Guidelines* (Cornell 2013, 382). Niiden tarkoitus on parantaa kouluhenkilökunnan tietoisuutta, valppautta ja taitoja käsitellä sekä arvioida opiskelijoiden mahdollista uhkaavaa käytöstä, siihen liittyviä riskejä ja puuttua huolestuttavaan kehitykseen ajoissa (Leuschner et al. 2013, 401). NETWASS ja Virginia Student Threat Assessment Guidelines (VSTAG) myös parantavat koulujen toimintaa yleisemmällä tasolla (Bondü et al. 2013, 359). Arviot näiden projektien toiminnasta ovat positiivisia. Ohjelmat, kuten VSTAG, vähentävät poliisien työtaakkaa ja oppilaiden erottamisia kouluista. Kouluampumistapausten jälkeen moni Yhdysvaltojen osavaltio noudatti nollatoleranssilinjaa uhkaavien

puheiden, väkivallan tai aseiksi luokiteltavien välineiden suhteen kouluissa, mikä johti lukuisiin oppilaiden erottamisiin. (Cornell 2013, 379). VSTAG:n avulla tällaisia tapauksia voidaan vähentää (mt., 398) ja ongelmia voidaan arvioida ja ratkoa kouluyhteisön sisällä paikallisen, eri alojen ammattilaisista koostuvan työryhmän voimin (mt., 382). Oppilaat voivat myös olla halukkaampia kertomaan mahdollisista uhkia koskevista tiedoistaan opettajille, jos ne eivät automaattisesti johda rangaistustoimenpiteisiin, vaan ongelmat pyritään ratkaisemaan sovittelevassa, auttavassa ilmapiirissä (mt., 393). VSTAG:n linjauksia voidaan soveltaa myös Yhdysvaltojen ulkopuolisissa maissa, ja niitä on hyödynnetty esimerkiksi Saksassa (mt., 397).

Koulusurmien voi sanoa olevan globaali ilmiö, vaikka käsite on kohtalaisen epämääräinen ja tapausten välillä on maakohtaisia eroja. Esimerkiksi Euroopassa tehtyjen koulusurmien tekijät ovat suhteellisesti yhdysvaltalaisia surmaajia vanhempia. Etelä-Afrikassa kouluun on isketty samuraimiekkää aseena käyttäen (Cartwright 2013, 217). Eri maissa kehitettyjä koulusurmien ehkäisyyn suunnattuja ohjelmia on eroista huolimatta voitu soveltaa eri puolilla maailmaa. Tällaisten ohjelmien leviäminen ja kansainvälinen yhteistyö niiden kehittämisessä voi olla hedelmällistä myös koulu-uhkausten käsittelyssä ja kouluväkivallan vähentämisessä. Maat ja koulujärjestelmät ovat erilaisia, mutta niissä elävien ja toimivien nuorten kokema pahoinvointi voi olla hyvin samalla tavalla rakentuvaa.

Suomessa kansainvälisiä kouluväkivallan kitkemiseen tarkoitettuja ohjelmia ei tiettävästi toistaiseksi ole otettu käyttöön. Jokelan ja Kauhajoen kouluampumisten jälkeen sisäministeriö on laatinut julkaisun Oppilaitosten turvallisuus, jossa kartoitetaan kuolonuhreja lisääviä tekijöitä äkillisissä onnettomuuksissa sekä asian käsittelyä kouluyhteisössä tapahtuneen jälkeen. Ennaltaehkäisyä varten julkaisu painottaa opetus- ja henkilökuntaresurssien riittävyttä, nuoren kasvun tukemista sekä uhka-arvioiden merkitystä (Mankkinen et al. 2012, 63). Julkaisu on varmasti tarpeellinen ja

hyödyllinen, mutta se ei pureudu onnettomuuksien taustalla oleviin, laajempiin yhteiskunnallisiin syihin.

Varsinaisia kouluampumisia ei Kauhajoen iskun jälkeen ole Suomessa ollut, mutta muita väkivaltaisia kouluun kohdistuvia iskuja on tehty. Jää arvailujen varaan, olisiko näihin iskuihin voitu puuttua ennakoivien, NETWASSin tai VSTAG:n kaltaisten projektien avulla. Viimeisin osoitus kotimaisten koulu-uhkausten vakavasti ottamisen merkityksestä saatiin lokakuun 2013 alussa, kun 16-vuotias opiskelija puukotti neljää ihmistä oululaisessa ammattiopistossa. Edellisenä talvena sama henkilö oli kirjoittanut uhkauksen internetiin ja poliisi myös kuulusteli häntä uhkauksen johdosta. Koululle tieto uhkauksesta ei syystä tai toisesta kulkeutunut. Kuulustelun perusteella poliisi päätyi siihen, ettei kirjoitustaan pahoitellut uhkaaja ollut aikeissa toteuttaa uhkaustaan. Näin kuitenkin kävi. Poliisin mukaan lokakuista puukotusta edelsi muutaman viikon suunnittelu. (Kerkelä 2013.) Oulun käräjäoikeuden mukaan iskun uhrin valikoituivat sattumalta. Kolmen oppilaan lisäksi joukossa oli koulun vahtimestari. Tekijä kertoi motiiviksi teollisen pahan olon ja syrjinnän. Oikeus totesi tekijän ymmärtäneen tekonsa vääräksi, mutta mielenterveyshäiriön vuoksi hän oli tekohetkellä syntakeeton. Hänet määrättiin tahdosta riippumattomaan hoitoon. (STT 2014.) Myös omassa aineistossani poliisi on usein vetänyt kuulustelujen perusteella johtopäätöksen, että uhkausta ei ole aiottu toteuttaa. Edellä mainittu Oulun tapaus osoittaa, ettei kuulustelujen perusteella välttämättä voida sulkea pois uhkauksen toteutumisen mahdollisuutta. Myös tässä työssä ilkeiksi luokittelemani uhkaukset ovat voineet todellisuudessa sisältää aineksia vakavampiin seurauksiin.

Kun edes poliisin väliintulo ei aina poista vakavan väkivallan uhkaa, on selvää että väkivaltaisten iskujen riskin poistaminen on mahdoton tehtävä. Koulun ilmapiiriä parantamalla, suvaitsevaista kulttuuria edistämällä ja ongelmien paremmalla havaitsemisella sekä niihin puuttumisella voidaan kuitenkin todennäköisesti vähentää yhteisöstä syrjäytymistä ja sen kautta pienentää väkivallan uhkaa. Keskusteluyhteyksiä oppilaiden ja opettajien välillä tulisi parantaa, jotta huolestuttavista tiedoista ja

kiusaamisesta voitaisiin puhua avoimemmin. Tällä voisi olla pienentävä vaikutus myös poliisin koulu-uhkauksiin liittyvän työn määrään. Kulttuurisen käsikirjoituksen käsite tekee asiaan vaikuttamisesta pitkäkestoisen ja haastavan prosessin. Maskuliinisuuden ihanteeseen liitetty väkivaltaisuus ja puhumattomuus ovat koulusurmiin ja koulu-uhkauksiinkin liitettäviä tekijöitä, joiden muuttaminen vaatisi koko yhteiskunnan kattavaa ilmapiirimuutosta.

Tässä työssä toivon voineeni tuoda koulu-uhkausilmiön lähemmäs lukijaa ja osoittaneeni sen yhteyden kouluampumisiin. Koulu-uhkauksista, koulujen evakuoinneista ja väkivaltaisista iskuista kouluihin saatetaan uutisoida dramaattisella otteella, mutta tapausten yksityiskohdat, motiivit ja jälkitoimet jäävät usein pimentoon. Julkisessa keskustelussa myös ilmiön sosiaalinen tausta sivuutetaan usein ja tapauksista uutisoidaan tekijälähtöisesti ja pintapuolisesti. Sekä toteutuneiden koulusurmien että oman työni aineiston tarkempi analysointi kuitenkin osoittavat ilmiön juurten olevan kiinni sosiaalisissa syissä.

Lähteet

Amenta, Edwin & Poulsen Jane D. 1994: Where to Begin. A Survey of Five Approaches to Selecting Independent Variables for Qualitative Comparative Analysis. *Sociological Methods and Research* 23 (1), 21–52.

Beck, Ulrich 1992: *Risk Society. Towards a New Modernity*. Sage Publications, London.

Bondü, Rebecca, Scheithauer, Herbert, Leuschner, Vincenz & Cornell, Dewey G. 2013: *International Perspectives on Prevention and Intervention in School Shootings*. Teoksessa Böckler et al. (ed.) *School Shootings. International Research, Case Studies and Concepts for Prevention*. Springer, New York, 343–362.

Böckler, Nils, Seeger, Thorsten, Sitzer, Peter, Heitmeyer, Wilhelm (ed.) 2013: *School Shootings. International Research, Case Studies and Concepts for Prevention*. Springer, New York.

Cartwright, Duncan 2013: *A Catastrophic Solution: Psychoanalytic Perspectives on a Samurai School Attack in South Africa*. Teoksessa Böckler et al. (ed.) *School Shootings. International Research, Case Studies and Concepts for Prevention*. Springer, New York, 217–243.

Catanese Kathleen R. & Tice, Dianne M. 2005: *The Effect of Rejection on Anti-Social Behaviors. Social Exclusion Produces Aggressive Behaviors*. Teoksessa Kipling D. Williams, Joseph P Forgas & William von Hippel (ed.): *The Social Outcast. Ostracism, Social Exclusion, Rejection, and Bullying*. Psychology Press, Hove, 297–306.

Cohen, Stanley 1990: *Folk Devils & Moral Panics. The Creation of the Mods and Rockers*. Basil Blackwell, Oxford ja Cambridge, Massachusetts.

Cornell, Dewey 2013: The Virginia Student Threat Assessment Guidelines: An Empirically Supported Violence Prevention Strategy. Teoksessa Böckler et al. (ed.) School Shootings. International Research, Case Studies and Concepts for Prevention. Springer, New York, 379–400.

Cronqvist, Lasse 2007: Tosmana–Tool for Small-N Analysis [Version1.3]. Marburg. <http://www.tosmana.net>

Gaertner, Lowell & Iuzzini, Jonathan 2005: Rejection and Entitativity. A Synergistic Model of Mass Violence. Teoksessa Kipling D. Williams, Joseph P Forgas & William von Hippel (ed.): The Social Outcast. Ostracism, Social Exclusion, Rejection, and Bullying. Psychology Press, Hove, 307–320.

Heikkinen, Martti 2009: Kauhajoen jälkeen poliisin tietoon on tullut 250 koulu-uhkausta. Helsingin Sanomat 8.3.2009.

Hoffmann, Jens & Roshdi, Karoline 2013: School Shootings in Germany: Research, Prevention Through Risk Assessment and Threat Management. Teoksessa Böckler et al. (ed.) School Shootings. International Research, Case Studies and Concepts for Prevention. Springer, New York, 363–378.

Hoikkala, Tommi & Suurpää, Leena (toim.) 2007: Jokela-ilmiö. Sikermä nuorisotutkijoiden näkökulmia. Verkkojulkaisu 17. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Härkönen, Pasi & Järvelin, Juha 2010: Virginia Tech –kampuksen joukkomurha poliisin näkökulmasta. Poliisi & Oikeus 5/2010. http://www.spjl.fi/files/1035/Virginia_Tech_PO5.pdf Haettu 1.11.2014.

Kellner, Douglas 2008: *Guys and guns amok: domestic terrorism and school shootings from the Oklahoma City Bombing to the Virginia Tech massacre*. Paradigm Publishers, Boulder.

Kerkelä, Lasse 2013: Oulun koulupuukotusta edelsi viikkojen suunnittelu. Helsingin Sanomat 15.10.2013.

Kiilakoski, Tomi 2009: *Viiltoja. Analyysi kouluväkivallasta Jokelassa*. Verkkojulkaisuja 28. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Kiilakoski, Tomi & Oksanen, Atte 2011: Cultural and Peer Influences on Homicidal Violence: A Finnish Perspective. *New Directions for Youth Development* 33 (129), 31–42.

Kimmel, Michael S. & Mahler, Matthew 2003: Adolescent Masculinity, Homophobia and Violence. *Random School Shootings, 1982-2001*. *American Behavioral Scientist* 46 (10), 1439–1458.

Kostinsky, Spencer, Bixler, Edward O. & Kettl, Paul A. 2001: Threats of School Violence in Pennsylvania After Media Coverage of the Columbine High School Massacre. Examining the Role of Imitation. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine* 155 (9), 994–1001.

Kuntaliitto 2013: *Kuntien pinta-alat ja asukastiheydet 2013*. www.kunnat.net > Tietopankit ja tuotteet > Tilastot > Kuntien pinta-alat ja asukastiheydet 2013. Haettu 26.10.2014.

Larkin, Ralph W. 2013: Legitimated Adolescent Violence: Lessons from Columbine. Teoksessa Böckler et al. (ed.) *School Shootings. International Research, Case Studies and Concepts for Prevention*. Springer, New York, 159–176.

Leary, Mark R., Kowalski, Robin M., Smith, Laura & Phillips, Stephen 2003: Teasing, Rejection and Violence: Case Studies of the School Shootings. *Aggressive Behavior* 29, 202–214.

Leuschner, Vincenz, Schroer-Hippel, Miriam, Bondü, Rebecca & Scheithauer, Herbert 2013: Indicated Prevention of Severe Targeted School Violence: NETWorks Against School Shootings (NETWASS). Teoksessa Böckler et al. (ed.) *School Shootings. International Research, Case Studies and Concepts for Prevention*. Springer, New York, 401–420.

Lindberg, Nina, Sailas, Eila & Kaltiala-Heino Riittakerttu 2012: The copycat phenomenon after two Finnish school shootings: an adolescent psychiatric perspective. *BMC Psychiatry* 2012, 12 (91) <http://www.biomedcentral.com/content/pdf/1471-244X-12-91.pdf>

Lindberg, Nina, Sailas, Eila & Kaltiala-Heino Riittakerttu 2013: Kun nuori uhkaa koulusurmalla. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 129 (16), 1695-1700.

Luoma, Pentti 23.11.2006: Johdatusta kvalitatiiviseen vertailevaan analyysiin. <http://www oulu.fi/sosiologia/node/5047> Haettu 29.3.2014.

Madfis, Eric & Levin, Jack 2013: School Rampage in International Perspective: The Salience of Cumulative Strain Theory. Teoksessa Böckler et al. (ed.) *School Shootings. International Research, Case Studies and Concepts for Prevention*. Springer, New York, 79–104.

- Malinen, Piritta 2009: Koulumaailmassa karikoita murhetragedioiden käsittelyssä. Teoksessa Hoikkala, T. & Suurpää, L. (toim.) Kauhajoen jälkipaini -Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 25. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 26–27.
- Mankkinen Tarja, Evwaraye, Ari & Vertio Kia 2012: Miksi nuori surmaa? -yhteenveto nuorten tekemistä suunnitelmallisista henkirikoksista ja niiden taustoista, Sisäasiainministeriön julkaisut 44/2012.
- Newman, Katherine S., Fox, Cybelle, Harding, David J., Mehta, Jal & Roth, Wendy 2004: Rampage. The Social Roots of School Shootings. Basic Books, New York.
- Newman, Katherine & Fox, Cybelle 2009: Repeat Tragedy. Rampage Shootings in American High School and College Settings, 2002-2008. American Behavioral Scientist 52 (9), 1286-1308.
- O'Toole, Mary Ellen 2000: The School Shooter: A Threat Assessment Perspective. Critical Incident Response Group & National Center for the Analysis of Violent Crime. Quantico, Virginia: FBI Academy.
- Oksanen, Atte & Räsänen Pekka 2008: Paikallistason ymmärrys kouluammuntatapausten käsittelyssä. Tieteessä tapahtuu 25 (7), 53–57.
- Parke, Ross D. & Clarke-Stewart, Alison 2011: Social Development. John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, N.J.
- Rechardt, Eero & Ikonen, Pentti 1994: Häpeä psyykkisen lamaannuksen aiheuttajana. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 110 (3): 278.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00079 Haettu 12.8.2014.

Simmel, Georg 1903: *The Metropolis and Mental Life*. Teoksessa Bridge, Gary & Watson, Sophie (eds.) 2002: *The Blackwell City Reader*. Oxford and Malden, MA: Wiley-Blackwell.

http://www.blackwellpublishing.com/content/BPL/Images/Content_store/Sample_chapter/0631225137/Bridge.pdf Haettu 12.8.2014.

Sisäasiainministeriö, poliisiosasto 2009: *Tietojen kirjaaminen poliisiasiain tietojärjestelmään*.

Sisäasiainministeriö 2010: *Oppilaitosten turvallisuus. Työryhmän raportti*. Sisäasiainministeriön monistamo, Helsinki.

STT 2011: *Koulu-uhkausten määrä laskussa*. www.hs.fi 19.10.2011. Haettu 12.8.2014.

STT 2014: *Oulun koulupuukottaja määrättiin pakkohoitoon*. www.hs.fi 15.4.2014. Haettu 12.8.2014.

Thompson, Kenneth 1998: *Moral Panics*. Routledge, London.

Twenge, Jean M. 2005: *When Does Social Rejection Lead to Aggression?* Teoksessa Kipling D. Williams, Joseph P Forgas & William von Hippel (ed.): *The Social Outcast. Ostracism, Social Exclusion, Rejection, and Bullying*. Psychology Press, Hove, 201–212.

Ungar, Sheldon 2001: *Moral panic versus the risk society: the implications of the changing sites of social anxiety*. *British Journal of Sociology* 20 (2), 271–291.

Valonen, Kai 2012: Mitä koulusurmat ovat meille opettaneet? Teoksessa Lindfors, Eila (toim.): Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden yksikkö, 180–189.

Verlinden, Stephanie, Hersen, Michel & Thomas, Jay 2000: Risk Factors in School Shootings. *Clinical Psychology Review* 20 (1), 3–56.

Väestörekisterikeskus 2012: Väestötietojärjestelmä, Kuntien asukasluvut suuruusjärjestyksessä. Rekisteritilanne 29.2.2012.

<http://vrk.fi/default.aspx?docid=5953&site=3&id=0> Haettu 30.10.2014.

Williams, Kipling D. 2001: *Ostracism. The Power of Silence*. The Guilford Press, New York.

Williams, Kipling D. & Zadro, Lisa 2005: Ostracism. The Indiscriminate Early Detection System. Teoksessa Kipling D. Williams, Joseph P Forgas & William von Hippel (ed.): *The Social Outcast. Ostracism, Social Exclusion, Rejection, and Bullying*. Psychology Press, Hove, 19–34.

Liite

Taulukko 2. Aineiston tapaukset ja niiden saamat muuttujien arvot

Tapaus	Sukupuoli	Ikä	Alue	Sosiaaliset suhteet	Mielenterveys	Perhesuhteet	Aseet
N1	1	1	1	1	-	-	1
N2	1	1	1	1	1	1	1
N3	1	1	1	1	1	-	-
N4	1	1	1	1	-	-	1
N5	1	1	1	-	1	-	1
N6	1	1	0	1	1	-	1
N7	1	1	1	1	1	-	-
N8	1	1	1	-	-	1	-
N9	1	1	1	1	-	-	-
N10	1	1	1	-	1	-	-
N11	1	1	1	-	-	-	1
N12	1	1	1	1	-	-	-
N13	1	1	1	-	1	1	-
N14	1	1	1	1	1	-	1
N15	1	1	1	1	-	1	-
N16	1	1	1	-	1	-	-
N17	1	1	1	1	0	-	1
N18	1	1	1	-	0	1	1
N19	1	1	1	1	-	-	1
N20	1	1	0	1	1	-	-
N21	0	1	0	-	1	-	-
N22	0	0	0	-	1	-	-
N23	0	1	0	1	1	-	0
N24	1	0	0	-	1	-	0
N25	1	1	0	-	1	-	0
N26	1	1	0	1	1	-	0
N27	0	1	0	1	-	-	-
N28	1	1	1	0	-	-	0
N29	1	1	1	0	-	-	0
N30	1	1	1	-	0	-	0
N31	1	1	0	-	-	-	0
N32	0	0	0	-	-	1	-
N33	0	1	0	-	-	1	-
N34	1	0	1	1	-	-	0
N35	1	1	1	-	-	1	-
N36	0	1	0	-	-	-	0
N37	1	1	0	-	-	1	-
N38	1	-	1	1	-	-	0
N39	1	1	0	-	-	-	1
N40	1	1	1	-	-	1	0
N41	1	1	0	-	-	1	-
N42	1	1	0	-	-	-	1
N43	1	1	1	-	0	-	1
N44	1	0	0	-	-	-	1

Tapaus	Sukupuoli	Ikä	Alue	Sosiaaliset suhteet	Mielenterveys	Perhesuhteet	Aseet
N45	1	0	0	-	-	-	0
N46	1	1	1	1	-	-	0
N47	1	1	0	-	-	1	-
N48	1	1	1	-	-	-	0
N49	1	1	1	1	-	-	-
N50	1	1	1	1	-	-	-
N51	1	0	1	1	1	-	-
N52	1	0	1	-	1	-	-
N53	1	0	1	-	1	-	0
N54	0	1	0	-	-	-	-
N55	0	1	0	1	-	1	-
N56	0	1	0	-	-	-	-
N57	0	1	1	-	-	-	0
N58	1	0	0	-	1	-	0
N59	1	0	0	-	1	-	-
N60	1	1	1	-	1	-	-
N61	1	1	1	-	-	-	1
N62	1	1	0	1	-	-	1
N63	1	1	1	1	-	-	-
N64	1	1	0	1	1	1	-
N65	1	1	0	1	1	1	-
N66	1	1	1	-	-	-	1
N67	1	1	0	1	-	-	-
N68	1	1	1	-	-	-	-
N69	1	1	0	-	-	-	-
N70	1	1	1	-	-	-	-
N71	1	1	1	-	-	-	-
N72	1	1	1	-	-	-	-
N73	0	1	1	-	-	-	-
N74	0	1	1	-	-	-	-
N75	1	-	1	-	-	-	-
N76	1	1	0	1	-	-	-
N77	1	-	1	-	-	1	-
N78	1	1	1	-	-	0	-
N79	1	1	1	-	-	-	-
N80	1	0	1	-	-	-	1
N81	0	1	1	1	-	-	-
N82	0	1	1	-	1	-	-
N83	1	1	1	-	-	-	0
N84	1	0	1	-	-	-	-
N85	1	1	1	-	-	-	-
N86	1	1	1	-	-	-	-
N87	1	0	1	-	1	-	1
N88	1	1	1	1	-	-	0
N89	1	1	0	-	-	-	-
N90	1	1	1	-	-	-	-

Tapaus	Sukupuoli	Ikä	Alue	Sosiaaliset suhteet	Mielenterveys	Perhesuhteet	Aseet
N91	1	1	1	-	-	-	-
N92	1	1	1	-	-	-	-
N93	1	1	1	-	-	-	-
N94	1	1	1	-	-	1	0
N95	1	0	1	-	-	-	-
N96	1	1	1	-	-	-	-
N97	1	1	1	-	-	-	-
N98	1	1	0	-	-	-	-
N99	1	0	0	1	-	-	-
N100	1	0	0	-	-	-	-
N101	1	1	1	-	-	-	-
N102	0	1	1	-	-	-	-
N103	0	1	1	-	-	-	-
N104	1	1	1	-	-	-	-
N105	1	0	1	-	-	-	-
N106	1	1	1	-	-	-	-
N107	1	0	1	-	-	-	-
N108	1	0	1	-	-	-	-
N109	1	1	0	-	-	-	-
N110	1	1	0	1	1	-	1
N111	1	0	0	1	-	-	-
N112	1	1	1	1	-	-	-
N113	1	1	1	1	-	-	-
N114	1	1	1	-	-	-	1
N115	1	1	1	-	-	1	1
N116	1	1	1	1	-	-	1
N117	1	1	1	-	-	-	-
N118	1	0	1	-	-	-	-
N119	1	1	1	-	-	-	-
N120	1	1	1	-	-	-	-
N121	1	1	1	-	-	-	-
N122	1	1	1	-	-	-	-
N123	1	1	1	-	-	-	-
N124	0	1	1	-	-	-	-
N125	1	1	1	-	-	-	-
N126	1	1	0	-	-	-	-
N127	1	1	0	-	-	-	-
N128	1	1	1	-	-	-	-
N129	1	1	1	-	-	-	-
N130	0	1	1	-	-	-	-
N131	1	1	1	-	-	-	-
N132	1	1	0	-	-	-	-
N133	1	1	0	-	-	-	-
N134	1	0	0	-	-	-	-
N135	1	1	1	-	-	-	-
N136	1	0	0	-	1	-	-

Tapaus	Sukupuoli	Ikä	Alue	Sosiaaliset suhteet	Mielenterveys	Perhesuhteet	Aseet
N137	1	1	1	-	-	-	-
N138	1	0	1	-	1	-	1
N139	1	1	0	-	-	-	-
N140	-	-	1	-	-	-	-
N141	-	-	1	-	-	-	-
N142	-	-	0	-	-	-	-
N143	-	-	1	-	-	-	-
N144	-	-	1	-	-	-	-
N145	-	-	1	-	-	-	-
N146	-	-	1	-	-	-	-
N147	-	-	0	-	-	-	-
N148	-	-	0	-	-	-	-
N149	-	-	0	-	-	-	-
N150	-	-	0	-	-	-	-
N151	-	-	1	-	-	-	-
N152	-	-	0	-	-	-	-
N153	-	-	1	-	-	-	-
N154	-	-	1	-	-	-	-
N155	-	-	1	-	-	-	-
N156	-	-	0	-	-	-	-
N157	-	-	0	-	-	-	-
N158	-	-	0	-	-	-	-
N159	-	-	1	-	-	-	-
N160	-	-	1	-	-	-	-
N161	-	-	0	-	-	-	-
N162	-	-	0	-	-	-	-
N163	-	-	0	-	-	-	-
N164	-	-	1	-	-	-	-